

სხეული¹

ნივედიტა მენონი

თარგმანი: თორნიკე ჭუმბურიძე

„თუ ისინი მკერდს და გრძელ თმას ხედავენ, მას ქალს უწოდებენ.

თუ წვერს და ბაკენბარდებს - კაცს.

მაგრამ, მისმინე, თვითი, რომელიც მათ შორის ფარფატებს, არც ქალია და არც კაცი...“

სხეული ადრეულ მოდერნულობასა და არადასავლურ კულტურებში

პირველი, რაც უნდა აღვნიშნოთ ისაა, რომ სხეულების მკაცრი დაყოფა „მხოლოდ კაცებად“ და „მხოლოდ ქალებად“ ისტორიის კონკრეტულ მომენტში მოხდა, ანუ თავისებურებათა იმ ერთობის ჩასახვისას, რასაც „მოდერნულობად“ მოვიხსენიებთ. ანუ, დაშვებათა ის წყება, რაც დღეს „სალი აზრია“, ევროპაში, გვიან XVI საუკუნემდე არ გვხვდებოდა, ხოლო სამხრეთ აზიასა და აფრიკაში ადრეულ XIX საუკუნემდე, როცა ევროპული მოდერნულობა, კოლონიალიზმის მეშვეობით, უნივერსალიზდა. ანუ, ისეთი დაშვებები, როგორცაა იდეა, რომ ბუნება არსებობს ადამიანებისგან განცალკევებით, როგორც რესურსების პასიური, ინერტული წყება, რომლებიც ადამიანებმა უნდა გამოიყენონ; იდეა, რომ სხეულები ბუნებრივად მთლიანად ან ერთ სქესს მიეკუთვნებიან, ან მეორეს; იდეა, რომ ჰერმეფროდიტობა (სხეულებისათვის მამრობითი და მდედრობით სქესობრივი მახასიათებლების ერთდროულად ქონა) დაავადებაა; იდეა, რომ სურვილი ბუნებრივად მხოლოდ „საპირისპირო“ სქესებს შორის ჩნდება. ანუ ფაუსტო სტერლინგი შენიშნავს, რომ ევროპაში, მხოლოდ XVII საუკუნიდან, ჰერმეფროდიტებს აიძულებდნენ, აერჩიათ რომელიმე უკვე არსებული გენდერი და მისით დაკმაყოფილებულიყვნენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი, მათ სიკვდილით სჯიდნენ (Fausto-Sterling, 2002).

ევროპული მოდერნულობის საკვანძო ცნება, რომელიც შესაძლებელს ხდის „სალი აზრის“ ზემოხსენებულ დაშვებებს, არის ინდივიდის ცნების წინ წამოწევა - [იდეის], რომ „მე“ ვარ ეს სხეული და „ჩემი თავი“ ჩემი კანის საზღვრებთან თავდება. მიუხედავად იმისა, რომ ამგვარი იდენტიფიკაცია თანამედროვე გონებას სავსებით ბუნებრივად ეჩვენება, ის სინამდვილეში მხოლოდ 400 წლისაა და მას სპეციფიკური კულტურული საყრდენები აქვს დასავლეთის გამოცდილებაში. არადასავლურ საზოგადოებებში ინდივიდზე, როგორც საზოგადოების ერთეულზე ასეთი წარმოდგენა, რომ ის ყველა სხვა ინდივიდისგან განცალკევებულია, ჯერაც სადავოა. შესაბამისად, არადასავლური საზოგადოებების თითოეულ დონეზე ჯერაც არსებობს თვითობის ისეთი განცდა, რომელიც განცალკევებული სხეულებისა და სხვადასხვა სახის კოლექტიურობების გადაკვეთაზე იწარმოება. შესაბამისად, ინდივიდუალიზება, ანუ საკუთარი თავის,

¹ ამონარიდი ნივედიტა მენონის წიგნიდან Seeing like a Feminist (Penguin/Zubaan 2012)

უპირველეს ყოვლისა, ინდივიდად აღქმა, სამყაროს ჩვენს ნაწილებში ყოველთვის present continuous² პროცესია.

სწორედ ამ ფონზე უნდა დავსვათ შეკითხვა - საერთოდ, იყო კი სქესი/გენდერი სოციალური დიფერენციაციის უნივერსალურად რელევანტური კრიტერიუმი? ანუ, ყველგან და ყოველთვის იყენებდნენ საზოგადოებები კაცი/ქალის განსხვავებებს, რომლებიც სტაბილური სხეულებით იკვებებოდნენ?

ამ საკითხს წამოჭრის ნიგერიელი მეცნიერი ოიერონკე ოიევუმი (Oyeronke Oyewumi), რომელიც კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს გენდერის, როგორც სოციალური კატეგორიის უნივერსალურობას. ის ამტკიცებს, რომ დასავლელმა ანთროპოლოგებმა, ფემინისტებმაც კი, ვერ შეძლეს აფრიკული საზოგადოება მისივე კატეგორიების მიხედვით გაეგოთ, რადგან მიიჩნევდნენ, რომ გენდერული იდენტობები და იერარქიები უნივერსალურია: „თუკი მკვლევარი წინასწარ დაუშვებს გენდერის [არსებობას], მაშინ ის გენდერულ კატეგორიებს იპოვის, მიუხედავად იმისა, არსებობენ თუ არა ისინი“.

ოიევუმი ამტკიცებს, რომ, დასავლეთში, პატრიარქატის, როგორც სოციალური ორგანიზების ფორმის წარმოშობა ფესვგადგმულია გარკვეულ დაშვებებში, რომლებიც დასავლეთში მოდერნულობასთან ერთად გაჩნდა - გენდერული განსხვავებების ეტაპობრივი პრივილეგირება საზოგადოებაში მთავარ განსხვავებად, და განსხვავების მიხედვით გარკვეულ ვიზუალურ ნიშნებზე (პრინციპი ცისფერი - ბიჭებისთვის, ვარდისფერი - გოგონებისთვის, მისი დასავლური ფორმით, ამის მაგალითია, და მის გასაოცარ ისტორიას ოდნავ მოგვიანებით მივუბრუნდებით).

ოიევუმი გვთავაზობს რადიკალურ თეზისს, რომ „გენდერი“, როგორც კატეგორია, არ მოქმედებდა რაიმე მნიშვნელოვანი გზით პრეკოლონიურ იორუბა და ბევრ სხვა აფრიკულ კულტურაში. მაგალითად, ის ციტირებს დასავლელი ანთროპოლოგის მიერ აკრაში (განა) გა ხალხის შესახებ ჩატარებულ კვლევას, რომელიც დაიწყო „ქალების“ ძიებით, დააკვირდა ამ „ქალებს“ თავიანთ სამუშაო პროცესში და აღმოაჩინა, რომ ისინი უმეტესწილად მოვაჭრეები არიან. კვლევის ავტორმა აღიარა: „მე ქალებზე მუშაობით დავიწყე; საბოლოო ჯამში კი, მოვაჭრეებზე ვიმუშავე“. ოიევუმი სვამს შეკითხვას - საერთოდ, რატომ დაიწყო ავტორმა „ქალების“ ძებნა? მისი პასუხია - იმიტომ, რომ „ქალი“ სხეულზე დაფუძნებული იდენტობაა, და, როგორც წესი, დასავლელი მკვლევრები უპირატესობას ანიჭებენ სხეულზე დაფუძნებულ იდენტობებს სხეულზე არდაფუძნებული იდენტობების, მაგალითად „მოვაჭრის“ ხარჯზე. დასავლეთ აფრიკის საზოგადოებებში მოვაჭრის იდენტობა არ არის გენდერულად სპეციფიკური, ამბობს ოიევუმი, მაგრამ კვლევაში გა მოვაჭრეები მოიხსენიებიან როგორც „მოვაჭრე ქალები“, თითქოს ამ საქმიანობაში მათი ჩართვის ახსნას მათსავე მკერდებში, ან... X ქრომოსომაში ვიპოვიო“.

ოიევუმი თავისი ნაშრომებით ამტკიცებს, რომ იორუბა საზოგადოებაში, უფროსობაა იერარქიის ცენტრალური ღერძი, და არა გენდერი. უფროსობა ეფუძნება არა მხოლოდ დაბადების ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას, არამედ ქორწინებით ჩამოყალიბებულ

---

² იგულისხმება ინგლისური ენის დრო (tense) აწყო განგრძობითი, present continuous. ამ დროით ინგლისურში აღიწერება ისეთი ქმედება, რომელიც აწმყოში, უშუალოდ საუბრის მომენტში მიმდინარეობს. მაგ. I am cooking - მე ახლა ვამზადებ საჭმელს. (მთ. შენ).

ურთიერთმიმართებებს. ამრიგად, უფროსობა ყოველთვის ფარდობითი და კონტექსტზე დამოკიდებულია, იმის მიხედვით, თუ ვინ დგას ჩვენ წინ მოცემულ სიტუაციაში. იორუბა ენა უგენდეროა, იორუბა სახელებიც არ არის გენდერულად სპეციფიკური, ზუსტად ისევე, როგორც oko და aya, რომელთაც, როგორც წესი, (არასწორად) თარგმნიან ინგლისურად როგორც husband („ქმარი“) და wife („ცოლი“); და ტერმინები „მმართველისთვის“ ასევე თავისუფალია გენდერისგან (ამის მიუხედავად, მათ ინგლისურად თარგმნიან როგორც “king”[მეფე]). ამგვარად, გენდერი არ არის რელევანტური კატეგორია პრეკოლონიურ იურობა ადამიანებს შორის ძალაუფლებრივი ურთიერთობების გასაგებად (Oyweumi 1997).

ნიგერიელ იგბო ხალხზე იფი ამადიუმეს (Ifi Amadiume) შრომებიც ასკვნის, რომ პრეკოლონიურ იგბო საზოგადოებაში ქალიშვილებს შეეძლოთ, კაცის როლი აეღოთ საკუთარ თავზე და ვაჟები გამხდარიყვნენ, ხოლო მდიდარ ქალებს შეეძლოთ, მოეყვანათ „ცოლები“. იგბოს ლინგვისტურ სისტემას მცირე რაოდენობით გენდერული განსხვავებები ჰქონდა. ტერმინები ისეთი როლებისთვის, როგორცაა „ოჯახის უფროსი“ არაგენდერირებული იყო, „ბატონისა“ ან „ქმრის“ როლები კი, არ საჭიროებდა კაცად კლასიფიკაციას. ამადიუმე ამას „გენდერულ მოქნილობას“ (gender flexibility) უწოდებს. თუმცა, ოიევუმის მიერ შემოთავაზებული ჩარჩოთი უფრო შორსაც შეგვიძლია წავიდეთ, ვინაიდან ის გვამღევეს საშუალებას, რადიკალურად დავაყენოთ კითხვის ნიშნის ქვეშ პრეკოლონიურ იგბო საზოგადოებაში „გენდერის“ არსებობა რაიმე ამოცნობადი ფორმით. ოიევუმი ამტკიცებს, რომ სამყაროს აღქმის აფრიკული გზები რადიკალურად განსხვავდებოდა დასავლურისგან, მაგრამ გამუდმებით ითარგმნებოდა დასავლურ კატეგორიებში და იმ ენებზე, რომლებიც უკვე დატვირთული იყო გენდერირებული და პატრიარქალური დაშვებებით, თვით აფრიკელი მეცნიერების მიერაც კი. ამგვარად, გამოიგონეს თუ არა აფრიკაში „გენდერი“ იმ პროცესების გავლით, რომელთა მეშვეობითაც, კოლონიურმა ინტერვენციებმა აფრიკული საზოგადოებები ევროპისთვის უფრო ადვილად აღსაქმელად აქციეს? (Amadiume 1987).

ამგვარადვე, ადგილობრივი ამერიკელების კულტურაში, სანამ ამერიკაში ევროპელები ჩავიდოდნენ, „ორსულიანი“ აღნიშნავდა ადამიანებს, ვინც მიმადლებულებად მიიჩნეოდნენ იმის გამო, რომ ორ სულს ატარებდნენ, კაცისას და ქალისას. უძველესი არტეფაქტები მოგვითხრობენ, რომ ქალები მონაწილეობდნენ ტომების ომებში და ქორწინდებოდნენ სხვა ქალებზე; ისევე, როგორც არსებობდნენ კაცები, რომლებიც სხვა კაცებზე ქორწინდებოდნენ. ასეთ ინდივიდებს მესამე და მეოთხე გენდერის წარმომადგენლებად მოიაზრებდნენ და თითქმის ყველა კულტურაში მათ პატივს სცემდნენ და განადიდებდნენ. ორსულიანი ადამიანები ხშირად იყვნენ მხილველები, მკურნალები, მედიკოსები, ობლების ძიძვები და მზრუნველები. იდენტობის ეს სახე დოკუმენტირებულია 155 ტომში, მთელი ჩრდილოეთ ამერიკის მასშტაბით (Roscoe 1988).

ახლა განვიხილოთ ბაქტი მოძრაობების პოეტები იმ მიწაზე, რასაც დღეს ინდოეთს ვუწოდებთ - ეს მოძრაობები სამხრეთ ნაწილში, თამილის რეგიონში წარმოიშვა ახალი წელთაღრიცხვით VI საუკუნეში და ჩრდილოეთ ნაწილში XV-XVII საუკუნეებში გაიფურქნა. [ბაქტი] მისტიკოსები გამოხატავდნენ ღვთისადმი ისეთ სწრაფვას, რომელიც სხეულის გავლით მოძრაობს და მას გარდაქმნის. მათი მისწრაფება იყო, რომ დაეკარგათ კაცობა, როგორც ძალაუფლება და ქალურობა, როგორც სექსუალიზებული უძლურება. რამანუჯანი (AK Ramanujan) აღნიშნავს, რომ ბაქტი წმინდანების ცხოვრებაში „საზღვარი

კაცურს და ქალურს შორის გამუდმებით გადაილახება და კვლავ გადაილახება“. მათ მოახერხეს სხეულისა და სექსუალობის დემისტიფიკაცია იმ კოდებისა და კონვენციების ჩამოშლით, რომლებიც სხეულს „ასქესებენ“. ბაქტი წმინდანებმა უარი თქვეს სექსზე ამ სამყაროში, მაგრამ არა სექსუალობის შიშის ან სიძულვილის, არამედ იმის გამო, რომ მათი სექსუალური ვნება მთლიანად და სხეულისგან განმარცვული გზით ეკუთვნოდა რჩეულ ღვთაებას, როგორც საყვარელს.

ღევარა დასიმაიია, შივას მიმდევარი X საუკუნეში, წერდა:

„თუ ისინი მკერდს და გრძელ თმას ხედავენ, მას ქალს უწოდებენ,

თუ წვერს და ბაკენბარდებს - კაცს.

მაგრამ, მისმინე, თვითი, რომელიც მათ შორის ფარფატებს, არც ქალია და არც კაცი...“⁴¹

რამანუჯანი აღნიშნავს, რომ როცა ქალი წმინდანები, მაგალითად, ლალა დედ ქაშმირისა და მაჰადევიაკა კარნატაკასი, მოისვრიან თავიანთ ტანსაცმელს, ისინი გვაიძულებენ, დავინახოთ, რომ „მოკრძალებულობა“, რომელიც ინტერესდება სხეულის ტანსაცმლით დაფარვით, „არის სექსუალური ცნობისმოყვარეობის გაძლების და განვრცობის და არა მისი შემცირების გზა. ეს პარადოქსი მჟღავნდება ტანსაცმლის მოსროლით... კაცსა და ქალს შორის განსხვავების გამომწვეურებით, ამ განსხვავებისადმი უგრძობად გახდომით, [ისინი] თავისუფლდებიან მისგან“.

ქალი წმინდანი მაჰადევიაკა, რომელიც თავს მხოლოდ თავისი გრძელი თმით იმოსავს, ასე აღიქვამს სხეულს :

შეგიძლია მიითვისო

ფული, ხელში რომ სძევს;

მაგრამ შეგიძლია მიითვისო

სხეულის დიდებულება?

ან [შეგიძლია] ჩამოთალო იმის თითოეული ფენა,

რაც გმოსავს,

მაგრამ შეგიძლია ჩამოთალო

არაფერი, სიშიშვლე,

რომელიც გფარავს და გბურავს?⁴²

ცხადია, რომ თვით ბაქტი მოძრაობების დროსაც კი, მასკულიზმის/ფემინიზმის და შესაფერისი/შეუფერებელი სქესის ნორმატიული ცნებები უკვე არსებობდა, რასაც ბაქტი წმინდანები უმხედრდებოდნენ. მაგრამ საგრძნობი ფლუიდურობა ჯერ კიდევ არსებობდა შუა/გვიან XIX საუკუნემდე, როცა კოლონიური მოდერნულობის პროცესებმა, მამოდერნიზებელ ნაციონალისტურ ელიტასთან ერთად, მისი დისციპლინირება დაიწყო.

ისტორიული შრომები ქროსდრესინგზე (კაცი მსახიობების მიერ ქალების როლის შესრულებაზე) ინდურ თეატრსა და ცეკვებში გვიან XIX/ადრეულ XX საუკუნეებში, ანუ იმ მომენტში, როცა მოდერნულობის დისკურსებმა ამ პრაქტიკის დელეგიტიმიზება დაიწყეს,

აჩვენებს, რომ არგუმენტები გენდერული დამაჯერებლობის შესახებ გამოიყენებოდა იმისათვის, რომ დასრულებულიყო კაცების მიერ ქალების როლების შესრულების პრაქტიკა - ანუ [ამბობდნენ], რომ ისინი საკმარისად ფემინურად არ გამოიყურებოდნენ. მაგრამ, ამავდროულად, ასეთი არგუმენტები ამჟღავნებდა შფოთვისას იმის თაობაზე, რომ ქალი მსახიობები იმდენად ფემინურები იყვნენ, რომ შეიძლება „გარყვნილი აზრები აღეძრათ“ კაცებში! (Bhattacharay 2003). ფემინისტმა მეცნიერებმა აჩვენეს, რომ ქალების განსახიერება, ნაცვლად იმისა, რომ არაბუნებრივად წარმოჩენილიყო, სინამდვილეში წარმოქმნიდა „ქალის იერის ფართოდ გავრცელებულ სტანდარტს და ცვლიდა ფემინური ქცევის წესებს“ (Hansen 1999). მართლაც, ქალ მაყურებლებს ურჩევდნენ, ტრანსვესტიტი მსახიობის მაგალითისთვის მიებაძათ. ახალი, ნაციონალისტი, ბურჟუა ქალი სწავლობდა, როგორ ყოფილიყო წესიერი ქალი კაცი მსახიობის წარმოებულ, შესაფერისი ფემინურობის ყურებით.

ბინდუ მენონი (Bindu Menon) ჩვენს ყურადღებას მიაპყრობს ნაშრომს მალაიამის სცენის ქალების ლეგენდარული განმასახიერებლის, ოჩირა ველუკუტის, შესახებ (Sreekumar 2006). ბოლოდროინდელი წიგნი მალაიამის თეატრის ქალების ისტორიის შესახებ (Madathil 2010) ყვება შემთხვევაზე, როცა მაველიკარა პონამას, ერთ-ერთ პირველ ქალ მსახიობს მალაიამის სცენაზე, მიმართეს შემოთავაზებით, შეესრულებინა მშვენიერი ვასავადუტას როლი პიესაში „კარუნა“ - როლი, რომელიც შეასრულა და უკვდავყო ველუკუტიმ. პონამა თავიდან ყოყმანობდა, რადგან ფიქრობდა, რომ ვერასდროს შესწვდებოდა ველუკუტის შესრულების სრულყოფილებას. მხოლოდ მაშინ, როცა მიიღო წერილი ველუკუტისგან (იმ დროს ავად მყოფისა და საწოლს მიჯაჭვულისგან), რომელშიც ის მხარს უჭერდა მას და ურჩევდა, შეესრულებინა როლი, პონამამ იგრძნო, რომ მისგან დალოცვილი იყო. ამის შემდეგ, ამბობს პონამა „ჩემი ხმაც კი შეიცვალა. მე გავხდი ველუკუტი, და შემდგომ ვასავადუტა“.

სხვა სიტყვებით, მენონი ამბობს, „ქალის სხეულის ქონა არ იყო საკმარისი სცენაზე ქალის როლის შესრულებისთვის. ფემინურობა ძლიერ კოდირებული პრაქტიკა იყო და ეს კოდები ველუკუტიმ და სხვა მსგავსმა ქალების განმასახიერებლებმა შეიმუშავეს“.ⁱⁱⁱ

ეს ლიტერატურა, ცხადია, მხოლოდ მცირე ნაწილია იმ უამრავი ნაშრომისა, რომლებიც მიიკვლევენ გზებს, რომელთა მეშვეობითაც, პრეკოლონიური საზოგადოებების ფლუიდური იდენტობები და პრაქტიკები გადაიქცა ადვილად წასაკითხად კოლონიური მოდერნულობისთვის, მის მიერვე, XIX საუკუნის ინდოეთში. თუმცა, ეს პროცესი არასდროს „დასრულებულა“ და სექსუალობის ჰეტეროგენული ფორმები აგრძელებენ „ნორმალური“ საზოგადოების გარეკანის ქვეშ თუხთუხს არადასავლეთში. ამას შემდგომაც ვნახავთ.

უნდა გვახსოვდეს, რომ მოდერნულობის პროცესებს ევროპაში უკვე განხორციელებული ჰქონდათ ეს ღონისძიება, სექსუალური იდენტობის ფიქსირება, XVI-XIX საუკუნეებში. შემდეგ, XX საუკუნეში, ევროპაში/აშშ-ში წარმოიშვა მნიშვნელოვანი ფილოსოფიური და სოციოლოგიური ინტერვენციები, ფემინისტურიც და არაფემინისტურიც, რომლებმაც დაიწყეს იმ საკვანძო კონცეპტების კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება, რომლებიც უკვე სტაბილიზებულიყვნენ, როგორც „ბუნებრივები“ ამ დროისათვის - სხეულის, სქესის, სექსუალობის.

„სქესი ისე მიემართება ბუნებას, როგორც გენდერი - კულტურას“

სქესისა და გენდერის გამოიჯვნა ფემინიზმისთვის არსებითია. პირველი ნაბიჯი იყო ის, რომ ტერმინი *სქესი* გამოყენებულიყო კაცებსა და ქალებს შორის ბიოლოგიური განსხვავებების აღსანიშნად, *გენდერი* კი აღნიშნავდა კულტურულ მნიშვნელობათა ვრცელ სპექტრს, რომელიც ამ საბაზისო განსხვავებას მიემბობდა. ეს გამოიჯვნა მნიშვნელოვანი იყო ფემინიზმისთვის, რადგანაც ქალების დაქვემდებარება ფუნდამენტურად საბუთდებოდა კაცებს და ქალებს შორის ბიოლოგიური განსხვავებების საფუძველზე. ამგვარ ფილოსოფიურ პოზიციას, რომელიც ლეგიტიმიზებას უკეთებს დაქვემდებარების სხვადასხვა ფორმას როგორც ბუნებრივს და გარდაუვალს, რაკიდა ის[ინი] ეფუძნება, თითქოსდა, ბუნებრივ და, შესაბამისად, უცვლელ ფაქტორებს, ბიოლოგიური დეტერმინიზმი ეწოდება. რასიზმი, ისევე როგორც კასტების სისტემა ამის კარგი მაგალითია, რადგანაც ორივე იდეოლოგია ემყარება დაშვებას, რომ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფები აღმატებულია დაბადებისამებრ, და რომ ისინი იბადებიან ისეთი მახასიათებლებით, მაგალითად, მეტი ინტელექტით ან სპეციფიკური უნარებით, რომლებიც ამართლებენ მათ ძალაუფლებას საზოგადოებაში. ბიოლოგიური დეტერმინიზმი ასევე იყო ქალების ჩაგვრის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამამართლებელი მექანიზმი საუკუნეების განმავლობაში. შესაბამისად, ბიოლოგიურ დეტერმინიზმთან დაპირისპირება გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა ფემინისტური პოლიტიკისთვის.

ფემინისტმა ანთროპოლოგებმა, მათ შორის გამორჩეულად - მარგარეტ მიდმა, (Margaret Mead), აჩვენეს, რომ სხვადასხვა კულტურაში ცვალებადია, თუ რა გაიგება მასკულინურობად და ფემინურობად. სხვა სიტყვებით, საქმე მხოლოდ ის კი არაა, რომ სხვადასხვა კულტურა ამოიცნობს მახასიათებლების გარკვეულ წყებას ფემინურად და სხვა წყებას - მასკულინურად, არამედ ასევე ისიც, რომ ეს მახასიათებლები ერთი და იგივე არ არის სხვადასხვა კულტურაში. ამგვარად, ფემინისტები ამტკიცებდნენ, რომ არ არსებობს არავითარი აუცილებელი კორელაცია კაცების და ქალების ბიოლოგიასა და იმ თვისებებს შორის, რომლებიც მასკულინურად და ფემინურად მიიჩნევა. ნაცვლად ამისა, ბავშვის აღზრდის პრაქტიკებია ის, რაც ცდილობს, ჩამოაყალიბოს და შეინარჩუნოს გარკვეული განსხვავებები სქესთა შორის. ანუ, ბავშვობიდანვე, ბიჭებს და გოგონებს წვრთნიან ქცევის, თამაშის, ჩაცმის და ა.შ შესაფერის, გენდერულად სპეციფიკურ ფორმებში. ეს გაწვრთნა მუდმივია და, უმეტესწილად, ფაქიზი, მაგრამ საჭიროების შემთხვევაში, შეეძლება მოიცავდეს დასჯასაც კონფორმულობის მისაღწევად. ამგვარად, ფემინისტები ამტკიცებენ, რომ სქესობრივად სპეციფიკური თვისებები (მაგალითად, სიმამაცე და თვითდაჯერებულობა, როგორც „მასკულინური“ და მგრძნობელობა და სიმორცხვე, როგორც „ფემინური“) და ღირებულება, რომელსაც საზოგადოება ანიჭებს მათ, იწარმოება იმ ინსტიტუციებისა და რწმენების სპექტრის მიერ, რომლებიც ბიჭების და გოგონების სხვადასხვაგვარად სოციალიზებას უზრუნველყოფენ. როგორც სიმონ დე ბოვუარმა ჩამოაყალიბა: „არავინ იბადება ქალად. ქალები ვხდებით.“

ამასთან ერთად, საზოგადოებები „მასკულინურ“ მახასიათებლებს უფრო მეტად აფასებენ, ვიდრე „ფემინურებს“ და ამავდროულად, უზრუნველყოფს, რომ ის ქალები და კაცები, ვინც არ მიესადაგებიან ამ მახასიათებლებს, გამუდმებით დისციპლინირდნენ სათანადო ქცევისკენ. მაგალითად, კაცს, რომელიც დარდს საჯაროდ გამოხატავს ტირილით, შეარცხვენენ დაცინვით „*auraton jaise ro rahe ho?*“ („რატომ ტირი ქალივით?) და ვის არ

ახსოვს სუბჰადრა კუმარი ჩაუჰანის ამალეღვებელი სტროფი - „*Khoob ladi mardani, woh to Jhansi wali rani thi*“ (მამაცურად იბრძოდა ის [ქალი], ჯანსიელი რანი, კაცივით იბრძოდა). რას გულისხმობს ეს სტროფი? მაშინაც კი, როცა ქალმა აჩვენა სიმამაცე, ის კვლავაც ვერ გაიგება „ფემინურ“ თვისებად - სიმამაცე აღიქმება მასკულინურ ღირსებად მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად ბევრი ქალი ამჟღავნებს მას ან რამდენად ცოტა კაცი.

მაგრამ ცხადია, ის, თუ რა მიიჩნევა მასკულინურად ან ფემინურად, დროთა განმავლობაში იცვლება. მაგალითად, დასავლეთში, XX საუკუნის შუამდე, ვარდისფერი ბიჭების ფერი იყო, ცისფერი კი - გოგონების! 1800-იანებში, ჩვილების უმეტესობას თეთრებში მოსავდნენ, გენდერულ განსხვავებას კი ხაზს არ უსვამდნენ კარგა ხნის შემდეგაც კი, როცა ისინი სიარულს იწყებდნენ. ამ პერიოდში, დასავლეთში, ბიჭების გოგონებისგან განსხვავებაზე უფრო მნიშვნელოვნად ბავშვების მოზრდილებისგან განსხვავება მიიჩნეოდა. მოგვიანებით, ადრეულ XX საუკუნეში, როცა ბიჭების და გოგონების განსხვავების ინტერესი გაჩნდა, ბიჭებთან ვარდისფერი ასოცირდებოდა, გოგონებთან კი - ცისფერი. 1927 წელს, ჟურნალი TIME წერდა იმედეგაცრუებაზე ბელგიის სამეფო ოჯახში გოგონას გაჩენასთან დაკავშირებით, აღნიშნავდა რა, რომ მისი აკვანი „ოპტიმისტურად იყო მორთული ვარდისფრად, ბიჭების ფერით“. პირველი მსოფლიო ომის დასასრულისკენ, *The Ladies Home Journal* ახალბედა დედებს ურჩევდა, რომ „საზოგადოდ მიღებულია წესი - ვარდისფერი ბიჭებისთვის და ცისფერი გოგონებისთვის. ამის მიზეზი ისაა, რომ უფრო მკვეთრი და ძლიერი ფერი, უფრო ბიჭებისთვისაა შესაფერისი, ცისფერი კი, უფრო დელიკატური და სასიამოვნო ფერი, ალამაზებს გოგონას“. სხვები ამტკიცებდნენ, რომ ვარდისფერი ახლო ნათესავია წითელის, რომელიც მგზნებარე, კაცურ ფერად მიიჩნეოდა. კიდევ სხვები ცისფერის გოგონებთან ასოცირების საფუძვლებს ხედავდნენ იმაში, რომ ქალწული მარიამი ხშირად გამოისახებოდა ცისფერში. ფერების საპირისპირო კოდირების „ბუნებრივად“ წარმოჩენა კი, XX საუკუნის შუიდან იწყება (Adams 2008, Belkin 2009).

ასევე, განვიხილოთ ფატიმა მერნისის (Fatima Mernisi) ნაშრომი, რომელიც XI საუკუნის მუსლიმი სწავლულის, იმამ ღაზალის ნაწერებს სექსუალობაზე უდარებს ფროიდის ნაწერებს. ღაზალის, რომელიც ირანში, XI საუკუნეში მოღვაწეობდა, სჯეროდა, რომ ცდილობდა, გამოემჟღავნებინა ჭეშმარიტი მუსლიმური შეხედულება ამ საკითხზე; ფროიდს, ევროპაში მოდერნულობის გავრცელების ტრიუმფალურ ჟამს, შეეძლო, მოეხმო მეცნიერების ავტორიტეტი, რათა ჩამოეყალიბებინა არა მხოლოდ ევროპული სექსუალობის თეორია, არამედ ქალი ადამიანის უნივერსალური განმარტებაც. მერნისი აჩვენებს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ღაზალიც და ფროიდიც ქალის სექსუალობას სოციალური წესრიგისთვის დესტრუქციულად მიიჩნევენ, ღაზალი ამას ქალის სექსუალობის აქტიური ბუნების აღქმის გავლით ამტკიცებს, ფროიდი კი, თავის არგუმენტს აყალიბებს ქალის სექსუალობის პასიურად აღქმით. მერნისი ამტკიცებს, რომ ფროიდისა და ღაზალის თეორიების შედარებისას, ჩვენ, ფაქტობრივად, ერთმანეთთან ვადარებთ ორი სხვადასხვა კულტურის წარმოდგენას სექსუალობაზე. პირველის დაშვების თანახმად, ქალის სექსუალობა პასიურია, მეორის თანახმად კი - აქტიური, მაგრამ ორივე მათგანი ქალების სექსუალობას აღიქვამს სოციალური წესრიგისთვის დესტრუქციულად, ორი საპირისპირო მიზეზიდან გამომდინარე (Mernissi 1987).

ფემინისტების მიერ განხორციელებული სქესი/გენდერის გამიჯვნა, რომელიც ზემოთ აღწერეთ, რამდენიმე გზით გაართულეს.

ბევრი მეცნიერი ამტკიცებს, რომ „სქესი“ და „გენდერი“ დიალექტიკურად და განუცალკევებლად ურთიერთდაკავშირებულია, ხოლო კონცეპტუალური გამიჯვნა, რომელიც ადრინდელმა ფემინისტებმა გაავლეს, არ არის შენარჩუნებადი გარკვეულ წერტილს მიღმა. ამ აღქმის თანახმად, თავად ადამიანის ბიოლოგია აიგება კომპლექსური ურთიერთობით ადამიანის სხეულს, ფიზიკურ გარემოსა და ტექნოლოგიისა და საზოგადოების განვითარების დონეს შორის. ამგვარად, ხელი ზუსტად ისევეა შრომის პროდუქტი, როგორც შრომის იარაღი - ანუ, ადამიანის ინტერვენცია იწვევს ცვლილებებს გარემოში და, ამავდროულად, ცვლილებები გარემოში ცვლის ადამიანის სხეულსაც.

ეს მართალია ორი გაგებით. ერთი, გრძელვადიანი, ათასწლეულების განმავლობაში მომხდარი ევოლუციის გაგებით. ანუ, ადამიანების სხეულები სხვადასხვაგვარად განვითარდა მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში დიეტის, კლიმატისა და შესრულებული სამუშაოს ბუნების სხვადასხვაგვარობიდან გამომდინარე.

მეორე, უფრო მოკლევადიანი, ერთი ცხოვრების განმავლობაში მომხდარი ცვლილებების გაგებით. ანუ, ახლა, უკვე აღიარებულია, რომ ნეიროფსიქოლოგიასა და ჰორმონულ ბალანსზე მოქმედებს ისეთი სოციალური ფაქტორები, როგორებიცაა შფოთვა, ფიზიკური შრომა და სოციალური ინტერაქციის სახე და დონე; ზუსტად ისევე, როგორც სოციალურ ინტერაქციაზე მოქმედებს ადამიანების ნეიროფსიქოლოგია და ჰორმონული ბალანსი. მაგალითად, სხეულში გარკვეულ ქიმიურ ცვლილებებს შეუძლიათ წარმოშვან სტრესის გარკვეული სიმპტომები, რომლების მკურნალობაც მედიკამენტებითაა შესაძლებელი. მაგრამ, ამგვარადვე, სტრესის მაღალი დონეები შეიძლება გახდეს ქიმიური დისბალანსების მიზეზი და შეიძლება მიღწევადი იყოს სხეულის ბალანსის აღდგენა იმ პირობების შეცვლით, რომელშიც ის ცხოვრობს (Jaggard 1983).

როცა ამგვარ აღქმას, რომ ბიოლოგია და კულტურა ურთიერთგადაჯაჭვულია, ვუსადაგებთ სქესი/გენდერის გამიჯვნას, ვხედავთ, რომ ქალების სხეულები შეცვალა სოციალურმა შეზღუდვებმა და სილამაზის ნორმებმა. ანუ, „სხეული“ ისევე ჩამოაყალიბა „კულტურამ“, როგორც „ბუნებამ“. მაგალითად, ქალების ათლეთური მიღწევების სწრაფი ცვლილება ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში მიაჩნდება, რომ მათი სხეულების შესაძლებლობები სოციალურმა ნორმებმა განსაზღვრა. ფემინისტი ანთროპოლოგები აღნიშნავენ, რომ ზოგიერთ ეთნიკურ ჯგუფში მცირე ფიზიკური განსხვავება არსებობს კაცებს და ქალებს შორის. მოკლედ, ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მოქმედებს ორი თანაბრად მძლავრი ფაქტორი - პირველი, არსებობს ურთიერთდაკავშირებული გზები, რომელთა მეშვეობითაც, საზოგადოება აწარმოებს სქესობრივ განსხვავებებს და, მეორე, სქესობრივი განსხვავებები ცალკეული გზებით ასტრუქტურირებს საზოგადოებას.

ამ თვალთახედვით, „სქესი“ არ არის უცვლელი საფუძველი, რომელზეც საზოგადოება აშენებს „გენდერულ“ მნიშვნელობებს. ამის სანაცვლოდ, თავად სქესზე მოქმედებს მისთვის გარეგანი სხვადასხვა ფაქტორი - არ არსებობს ცხადი და უცვლელი ხაზი, რომელიც ერთმანეთისგან გამოჰყოფს ბუნებას და კულტურას.

სქესი/გენდერის [გამიჯვნის] მეორე სახის გადააზრების წყაროა ისეთი ფემინიზმი, რომელიც ამტკიცებს, რომ ფემინისტებმა არ უნდა მიჩქმალონ ბიოლოგიური განსხვავებები სქესებს შორის და არ უნდა მიაწერონ ყოველგვარი განსხვავება მხოლოდ „კულტურას“. ამის გაკეთება ნიშნავს, რომ მივიღოთ კაცების ცივილიზაციის მიერ ქალის რეპროდუქციული როლის გაუფასურება. ეს არის კრიტიკა ლიბერალური ფემინისტური

აღქმისა, რომ იდეალურ სამყაროში, კაცები და ქალები მეტ-ნაკლებად ერთმანეთის მსგავსნი იქნებიან. ამის საპირისპირო მტკიცებაა, რომ პატრიარქალურმა სოციალურმა ღირებულებებმა ფემინური თვისებები დაამცრეს და ფემინიზმის ამოცანაა, აღადგინოს ისინი, როგორც ღირებულებები. აქ, ვხვდებით აღქმას, რომ არსებობს გარკვეული განსხვავებები კაცებსა და ქალებს შორის, რომელიც წარმოიშობა მათი განსხვავებული რეპროდუქციული როლებით, და, რომ, შესაბამისად, ქალები არიან უფრო სენსიტიურები, ინსტინქტურები და ბუნებასთან უფრო ახლოს მყოფები. ასეთ ფემინისტებს, ხშირად, უწოდებენ „რადიკალ ფემინისტებს“ და ისინი მიიჩნევენ, რომ ქალების რეპროდუქციული ბიოლოგია, გესტაციის პროცესი და დედობის გამოცდილება ფუნდამენტურად მოქმედებს გარესამყაროსთან მათ ურთიერთობაზე. ამგვარად, ამ აღქმის თანახმად, ქალები უფრო ახლოს დგანან ბუნებასთან და იზიარებენ მის თვისებებს, ნაყოფიერებას, ზრუნვას და ინსტინქტს. ეს თვისებები მასკულინური პატრიარქული საზოგადოების მიერ უარყოფილია, მაგრამ ფემინისტებმა ისინი უნდა მიიღონ და ხელახლა დააფასონ.

მაგალითად, ეკოფემინიზმი არის ფემინისტური ფილოსოფია, რომელიც განადიდებს პატრიარქატის მიერ გაქილიკებულ ფემინურ განსხვავებას. ეს ფილოსოფია მიუთითებს იმის ბატონობაზე, რასაც მასკულინისტურ იდეოლოგიას უწოდებს [და] რაც სტრუქტურირებს [იმ] სამყაროს, რომლის მეშვეობითაც კონტროლდება და დაქვემდებარებული ხდება როგორც ბუნება, ისე ქალები, ხოლო მათი პროდუქტიული შესაძლებლობების ათვისება გარკვეული სახის ეკონომიკური მიზნებისთვის ხდება. მაგალითად, ვანდანა შივა აჩვენებს, რომ მასკულინური იდეოლოგია ქალებსაც და ბუნებასაც პასიურად მიიჩნევს, [ისინი] პროდუქტიულად [ითვლებიან] მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი მათი ენერჯიების ათვისება გარკვეული გზით ხდება. ტყე არაპროდუქტიულად მიიჩნევა, სანამ მასში არ დარგავენ, მაგალითად, კომერციულ ხეებს. სანამ მასში არ დარგავენ ტექის ხეს ან სხვა რომელიმე ხეს, რომელიც შეიძლება მოიჭრას და გაიყიდოს. სანამ რაღაც კომერციული არ მოხდება, ტყე პროდუქტიულად არ მიიჩნევა. თავად ტერმინი „ბუნებრივი რესურსი“ მიანიშნებს, რომ ბუნება უბრალოდ რესურსია კაპიტალიზმისთვის მოგების მისაღებად და ვიდრე ტყე ამის გაკეთებას დაიწყებს, ის არაპროდუქტიულად მიიჩნევა. მაგრამ, შივა აღნიშნავს, რომ მისი პროდუქტიულობა, სინამდვილეში, მუდმივია - ტყე მიწისქვეშა წყლებს ინახავს მხოლოდ იმით, რომ არსებობს. ის ქმნის ახალ ჟანგბადს ატმოსფეროსთვის, უზრუნველყოფს საცხოვრებელ გარემოს ცხოველებისთვის, იძლევა საკვებს და სათბურს ადგილობრივი მოსახლეობისთვის. ამიტომაც, ეკოფემინიზმი ცდილობს, მასკულინურ იდეოლოგიას გამოსძალოს კრეატიული ფემინურის რადიკალიზებული ცნება (Shiva 1988).

ქეროლ გილიგანის (Carol Gilligan) წიგნი *სხვა ხმით* (1982), ფსიქოანალიტიკური ჩარჩოს გამოყენებით, ცდილობს დაამტკიცოს, რომ ვინაიდან ბავშვობაში მზრუნველი, ძირითადად, უცვლელად არის ქალი (დედა) - შრომის სქესობრივი დანაწილებიდან გამომდინარე - პროცესი, რომელსაც კაცები და ქალები გადიან ზრდასრულობამდე, განსხვავებულია. ბიჭები ზრდასრულობას აღწევენ იმის სწავლით, რომ თავი განასხვავონ დედისგან, გოგონები კი იმით, რომ თავი გააიგივონ დედასთან. ანუ, სქესობრივად დიფერენცირებულ საზოგადოებაში, მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ჩვილი იდენტიფიცირდება დედასთან, ბიჭები ეტაპობრივად სწავლობენ, რომ არიან „განსხვავებულები“ დედისგან, გოგონები კი სწავლობენ, რომ არიან „იგივენი“, რაც დედა. გილიგანის თანახმად, ამის შედეგად, ქალებს აქვთ სამყაროსთან მიმართების უფრო

სუბიექტური, რელაციური გზა, კაცებს კი უფრო ობიექტური, ავტონომიური მოდელი. ქალები უკავშირდებიან სხვებს, კაცები კი სწავლობენ, რომ თავი განაცალკეონ.

ამ ნაშრომში, გილიგანისთვის ცენტრალურია განსხვავება იმას შორის, თუ როგორ იღებენ კაცები და ქალები მორალურ გადაწყვეტილებებს. ის ასკვნის, რომ ქალებზე ნაკლებ გავლენას ახდენს სწორისა და მცდარის აბსტრაქტული ნორმატიული განსაზღვრებები და უფრო მნიშვნელოვანია კონტექსტუალური ფაქტორები, როგორებიცაა ემპათია, ზრუნვა და მგრძობელობა სხვების გასაჭირისადმი. მეორე მხრივ, კაცები, როგორც წესი, მორალურ გადაწყვეტილებებს აფუძნებენ სწორისა და მცდარის ფართოდ გაზიარებულ, კონტექსტისგან თავისუფალ ცნებებს - მაგალითად, მოპარვა ყოველთვის არასწორია, მიუხედავად გარემოებებისა. ამრიგად, გილიგანი ასკვნის, რომ დასავლური მორალური ფილოსოფიის საბაზისო კატეგორიები - რაციონალურობა, ავტონომია და სამართლიანობა - გამომდინარეობენ და აირეკლავენ სამყაროს კაცურ გამოცდილებას. ქალური გამოცდილება აქ უხილავია და ქალების ტენდენციას, არ მიემხრონ მკაცრ, კონტექსტისაგან დაცლილ მორალურ პოზიციებს, დასავლური ფილოსოფიის მეინსტრიმი განიხილავს მათი მორალური უმწიფრობის ნიშნად. შესაბამისად, განსხვავების [არსებობის] უარყოფა ნიშნავს, დაეთანხმო ფემინურობის, როგორც უვარგისის პატრიარქალურ განრიდებას.

ქეროლ გილიგანის ნაშრომების შემდგომმა დამუშავებებმა აჩვენა, რომ ავტონომიური ინდივიდი, აბსტრაგირებული ყოველგვარი სოციო-კულტურული კონტექსტისგან, რომელიც კონტექსტისგან თავისუფალ მორალურ გადაწყვეტილებებს იღებს, იწარმოება არა მხოლოდ „მასკულინურობის“ მიერ, არამედ - იმ კულტურული კონტექსტების მიერაც, რომლებიც რასის მიხედვით იცვლება. ანუ, აღმოჩნდა, რომ არათეთრკანიანი და ემიგრანტული თემების წარმომადგენელი ქალებიც და კაცებიც, როგორც წესი, მეტად უკავშირდებიან თავიანთ მორალურ გადაწყვეტილებებს კონტექსტს და მეტად არიან განთავსებულები თავიანთი თემების შიგნით, ვიდრე მდიდარი თეთრი კაცები და ქალები. ეს ეხმიანება რადიკა ჩოპრას კვლევას სამხრეთ აზიურ მასკულინობებზე, რომელთაც ის მოიხსენიებს “მხარდამჭერად”, დასავლური ლიტერატურისთვის ნაცნობი ავტონომიური, გამოთიშული მასკულინობის საპირისპიროდ. სამხრეთ აზიელი კაცების პატრიარქალური პრივილეგია განისაზღვრება იმ ვალდებულებების ქსელის შიგნით, რომლებიც მათ უნდა შეასრულონ თავიანთი დების, უმცროსი ძმების და მშობლების წინაშე. ამიტომაც, მათი კონტროლი და ძალაუფლება ქალებსა და უმცროს კაცებზე გაშუალდება მათდამი პასუხისმგებლობის გრძობით, რომელიც, ხშირად, შეიძლება, უფრო პრიორიტეტული იყოს, ვიდრე მათივე ინდივიდუალური სურვილები და ამბიციები. ჩოპრამ ასევე აღნიშნა, რომ სამხრეთ აზიაში შინამოსამსახურის ინსტიტუტი ამცირებს კაცი შინამოსამსახურის „მასკულინურობას“ ინდურ ოჯახში, მისი ქალი დამქირავებლის პირისპირ (Chopra 2003).

სხვა სიტყვებით, დიდი ხანია, რაც ფემინიზმი აცნობიერებს, რომ გენდერული იდენტობა არ არის განმსაზღვრელი ყველა კონტექსტში და რომ სხვა იდენტობები - რასა, კლასი, კასტა, რელიგიური თემი - გადაიკვეთებიან [მასთან] და რელევანტურები არიან ცალკეული საკითხების გასაგებად. ეს სულ უფრო ცხადი გახდება ჩვენი შემდგომი მსჯელობისას.

მაშ, ყველა ზემოთ მოყვანილი არგუმენტი, რომელიც თეორიულად განიხილავს ბიოლოგიური სხეულის გარშემო აგებულ კულტურულ კონსტრუქციებს, ჩერდება ბიოლოგიური სხეულის მიერ დაწესებულ საზღვრებზე, მიიჩნევს რა, რომ ის არის მოცემული ბუნებრივი ობიექტი. ბოლო დროს კი, სულ უფრო თვალსაჩინო ხდება ხედვა, რომ გენდერის ამგვარი აღქმა თავად სხეულის პრობლემატიზებასაც ახდენს. აქ, სხეული არის არა უბრალოდ ფიზიკური ობიექტი, არამედ, ის აიგება სპეციფიკური სოციალური, კულტურული და ეკონომიკური პრაქტიკებით და მნიშვნელობას იძენს მათ ფარგლებში პოზიციონირებისგან.

„გენდერული პერფორმატიულობა“

ფემინისტი ფილოსოფოსი, ვისი სახელიც გარდაუვლად ჩნდება ამ კონტექსტში, არის ჯუდიტ ბატლერი, ვისი პირველი წიგნიც, Gender Trouble (1990), ხშირად საეტაპოდ მიიჩნევა. ბატლერი ამტკიცებდა, რომ თუ სერიოზულად მივიღებთ სიმონ დე ბოვუარის დიქტუმს, არავინ იბადება ქალად, ქალები ვხდებით, მაშინ გამოდის რომ, ყველა ჩვენგანს უწევს ისწავლოს [როგორ] იყოს კაცი და ქალი. თუ ასეა, მაშინ არ არსებობს მიზეზი, რომლის გამოც, „ფემინური“ თვისებები უნდა მიენიჭოს მხოლოდ ქალად მონიშნულ სხეულებს, ხოლო „მასკულინური“ თვისებები - კაცად მონიშნულ სხეულებს. ამიტომაც, ბატლერი მიანიშნებდა სქესირებულ სხეულებსა და კულტურულად კონსტრუირებულ გენდერებს შორის „რადიკალური წყვეტის“ [არსებობაზე].

ბატლერი იყენებს ტერმინს *ჰეტეროსექსუალური მატრიცა*, რათა აღწეროს ერთგვარი ბადე, რომელსაც აწარმოებენ ინსტიტუციები, პრაქტიკები და დისკურსები - ბიომედიცინური მეცნიერებებიდან რელიგიამდე და კულტურამდე - და რომლის პრიზმაშიც „ბუნებრივ ფაქტად“ მოსჩანს, რომ ყოველ ადამიანურ სხეულს გააჩნია ორი ფიქსირებული სქესობრივი იდენტობიდან ერთ-ერთი, და ეს ორი სქესობრივი იდენტობა განიცდის სექსუალურ სურვილს მხოლოდ „საპირისპირო სქესისადმი“. ამ ჰეტეროსექსუალური მატრიცის მოშორება გამომჟღავნებს, რომ სექსუალობა და ადამიანთა სხეულები და სურვილები ფლუიდურია და მათ არავითარი აუცილებელი ფიქსირებული იდენტობა ან ორიენტაცია არ აქვთ.

ამგვარად, ბატლერის გამოცხადებული არგუმენტი ისაა, რომ „გენდერი“ არ არის წინასწარ მოცემულ სქესზე მნიშვნელობის კულტურული მიწერა. ამის სანაცვლოდ, გენდერი, როგორც აზროვნების ფორმა და კონცეპტი, წინ უსწრებს სხეულს; სწორედ გენდერი აწარმოებს ბიოლოგიური სქესის კატეგორიას. გენდერი კი სქესს პერფორმანსების წყების მეშვეობით აწარმოებს.

„პერფორმატიულობა“ არ უნდა გავიგოთ როგორც რაღაც ზედაპირული (ანუ როგორც „უბრალო პერფორმანსი“, „რეალობის“ საპირისპიროდ). ბატლერის არგუმენტის თანახმად, სხეულები „ძალისმიერად მატერიალიზდება დროთა განმავლობაში“ გენდერული პერფორმანსის განმეორებითი, გამეორებული პრაქტიკების მიერ. ანუ, დროთა განმავლობაში, სხეულები შეესაბამებიან აღქმადობის იმ კრიტერიუმებს, რომელთაც ჰეტეროსექსუალური მატრიცა აწესებს - ინტერსექს სხეულები დისციპლინირდება ორიდან ერთ სქესში; მკერდი გადიდება ან დაპატარავდება, ხოლო არასათანადო მკერდი დაიმალება და უხილავი გახდება; დეპილაცია, ტანსაცმელი და

მაკიაჟი ყველაფერ დანარჩენზე იზრუნებს. ამ ფენომენტა ნაწილს შემდგომ სექციაში განვიხილავთ.

ბატლერი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ კაცად ან ქალად გახდომის პროექტი არასდროს სრულდება - ეს არის „პერფორმანსი“, რომელიც გამუდმებით უნდა გავიმეოროთ ჩვენი ცხოვრების თითოეულ მომენტში, სანამ არ გარდავიცვლებით.

თვით ორმოცდაათი წლის, აპრეხილულვაშიანი, რამდენიმე შვილის მამა კაციც კი ვერ იტყვის - უკვე მტკიცედ დადგენილია, რომ კაცი ვარ; ხვალ შემოდის სამსახურში სარიში³ გამოწყობილი წავიდე. ჩვენი ცხოვრების ვერცერთ ეტაპზე ვერ ვიქნებით დარწმუნებულები, რომ ჩვენი გენდერული იდენტობა გარანტირებულია; ამ პერფორმანსს ვერასდროს მივატოვებთ.

და „ნამდვილი“ სხეულები?

„ჰეტეროსექსუალური მატრიცა“ უხილავს ხდის სხეულთა მრავალგვარობას. სხეულების მთელი სპექტრი უხილავი ან არალეგიტიმური ხდება ჰეგემონიური ლეგალური და კულტურული კოდების ფუნქციონირების მეშვეობით. როცა იდეა „ჰეგემონიურია“, ის უკვე სად აზრად არის ქცეული და ინტერნალიზებულია მათშიც კი, ვისაც ის ჩაგრავს.

რაკი, ამჟამად, ადამიანის სხეულის ჰეგემონიური აღქმა გულისხმობს, რომ თითოეული და ყველა სხეული ცხადად და ერთმნიშვნელოვნად კაცი ან ქალია, ბევრი სხეული, რომელიც ვერ თავსდება ამ აღწერაში მოინიშნება როგორც ამა თუ იმ ფორმით დაავადებული ან უწესრიგო. მაგალითად, ბავშვები, რომლებიც ცხადი სქესობრივი მახასიათებლების გარეშე დაიბადნენ; ევზუქები; კაცები და ქალები, რომელთაც აქვთ „არამასკულინური“ და „არაფემინური“ მახასიათებლები. ყველა მათგანი უნდა დისციპლინირდეს ნორმალურობაში სამედიცინო და ქირურგიული ჩარევებით, ან უნდა გამოცხადდეს არანორმალურად ან არალეგალურად. თვით ჩვენი ენაც კი, დაუღწევლად მოქცეული ორპოლუსიანი გენდერის მარწუხებში, ბორძიკობს, როცა ასეთი სხეულების აღნიშვნას ცდილობს. ინტერსექსი ბავშვი he [მამრობითი ნაცვალსახელი ინგლისურში] არის თუ she [მდედრობითი ნაცვალსახელი ინგლისურში], avan თუ aval, voh karega თუ karegi?

მაგალითად, განვიხილოთ ინდური გაზეთის სამედიცინო სვეტისთვის მიწერილი, ბევრის მთქმელი წერილი. [წერილის ავტორია] დადარდიანებული დედა, რომელსაც სურს, მიიღოს რჩევები თავისი 18 წლის ვაჟის თაობაზე. [დედის აზრით], შვილის უეცარი დეპრესიის მიზეზია ის ფაქტი, რომ „მისი კერტები და მკერდი სივდება, რაც მას გულის ურევს“. ექიმის დამაიმედებელი პასუხია, რომ გარკვეულ პერიოდში კაცების დაახლოებით 30% „იტანჯებოდა“ იმით, რასაც „გინეკომასტია“ ეწოდება. ზოგიერთ შემთხვევაში, მიზეზი შეიძლება სიმსივნე ან არასათანადო კვება ყოფილიყო, მაგრამ ასეთი შემთხვევები იშვიათია. „გინეკომასტიის“ ყველაზე ხშირი მიზეზი, ამბობს ექიმი, უბრალოდ „პუბერტეტანაა“ დაკავშირებული და განპირობებულია იმით, რომ მკერდის ქსოვილი, რომელიც, როგორც წესი, მიძინებულია ბიჭებში, „სუპერ სენსიტიურია ქალის ჰორმონების უმცირესი რაოდენობის ცირკულირებისადმიც კი“. ექიმის თანახმად, მას

³ ქალის ტრადიციული სამოსი ინდოეთის გარკვეულ ნაწილებში. (მთ. შენ.)

შემდეგ, რაც „იშვიათ მიზეზებს“ ენდოკრინოლოგი გამორიცხავს, მდგომარეობა ან თავად დარეგულირდება ანდა, თუ ასე არ მოხდა, შეიძლება ქირურგიულ ჩარევას საჭიროებდეს.^{iv}

სხვა სიტყვებით, კაცი მოსახლეობის თითქმის მესამედს შეიძლება ჰქონდეს „მკერდი“, და თუ ეს იშვიათი ენდოკრინოლოგიური მიზეზებით არ არის გამოწვეული, მდგომარეობა სავსებით ნორმალურია. ისე ჩანს, რომ მას არავითარი უარყოფითი ეფექტი არ აქვს გარდა იმისა, რომ „გულისრევას“ იწვევს, მაგრამ, ამის მიუხედავად, ის პათოლოგიზდება და დაავადებად („გინეკომასტია“) წარმოდგინდება. ხოლო, როცა სხვა სერიოზული დაავადებები გამოირიცხება, რჩევა ის კი არ არის, რომ [პაციენტი] დამშვიდდეს და ნერვიულობა შეწყვიტოს, არამედ ის, რომ ქირურგიული ჩარევა გაიაროს, რათა სხეული შეუსაბამოს მითიურ ნორმას.

ჰორმონების, როგორც გენდერული განსხვავების ძირითადი მარკერის შესახებ განმაცვიფრებელ კვლევაში, ნელი ოუდშორნი (Nelly Oudshoorn) აჩვენებს, რომ დასავლურ აზროვნებაში, ძველი ბერძნებიდან გვიან XVIII საუკუნემდე, კაცისა და ქალის სხეულები ფუნდამენტურად მსგავსად აღიქმებოდა. კაცობრიობის ეს „ერთსქესიანი“ მოდელი, რომელშიც ქალი კაცის სხეულის ნაკლები ვერსია იყო, დომინირებდა ანტიკურობიდან მოყოლებული. XVIII საუკუნეში, ბიოსამედიცინო დისკურსმა დაიწყო სქესებს შორის განსხვავების და არა მსგავსებების ხაზგასმა. XX საუკუნიდან მოყოლებული, სხეულის ჰორმონალური კონცეფცია ერთი-ერთი დომინანტური მოდელი გახდა სქესობრივი განსხვავებების საფუძველზე აზროვნებისთვის. როგორც ოუდშორნი აღნიშნავს, სხეულის ჰორმონალური კონცეფცია, სინამდვილეში, იძლევა ბინარული სქესობრივი განსხვავების მოდელის ტირანიისგან თავის დაღწევის საშუალებას. ანუ, თუკი სხეულებს შეუძლიათ, ერთდროულად ჰქონდეთ ქალური და კაცური ჰორმონები, მაშინ კაცობა და ქალობა არ არის შეზღუდული მხოლოდ ერთი სახის სხეულზე. თუმცა, ბიოსამედიცინო მეცნიერებები ამჯობინებენ, რომ ქალების სხეულებში ანდროგენის და კაცების სხეულებში ესტროგენის არსებობა არანორმალურად მიიჩნეონ. მეტიც, ქალი, და არა კაცი, აღიწერება როგორც სხეული, რომელიც მთლიანად ჰორმონებზეა დამოკიდებული. ამ პროცესში, აღმოცენდა ცხადი გადაკვეთა სამედიცინო პროფესიასა და უზარმაზარ, მრავალ მილიარდდოლარიან ფარმაცევტულ ინდუსტრიას შორის. ქალების ყველა ჯურის „დარღვევის“ - კანის დაბერების, დეპრესიის, მენსტრუალური უწყესრიგობების - სამკურნალოდ ჰორმონალური თერაპია ინიშნება (Oudshoorn 1994). ცხადია, რომ ეს პათოლოგიზაცია ვრცელდება მამაკაცების სხეულებზეც, რომლებიც რეაგირებენ მათში ქალური ჰორმონების „უმცირესი რაოდენობის“ (როგორც ზემოთ ნახსენებ წერილში ექიმი მტკიცედ აცხადებს) ცირკულირებაზე.

ლაქტაცია კაცებში, არადედობრივი ქალები

ახლახან გავიგე, რომ ლაქტაცია შეიძლება აღიძრას იმ დედებში, რომელთაც შვილები აკყავთ, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მათ ჰისტეროქტომია აქვთ ჩატარებული. ამის მიზეზი კი არის ის, რომ ლაქტაციის განმკარგველი ჰორმონები, პროლაქტინი და ოქსიტოცინი, წარმოიქმნება არა საკვერცხეებში, არამედ ჰიპოფიზში. მოსამზადებელი პროცესის შედეგად, რომელიც ჰორმონულ რეჟიმს და მკერდის სტიმულაციას მოიცავს, თითქმის ყველა ქალს შეუძლია ლაქტაცია, თუმცა, პროტოკოლის დაცვის მიუხედავად, ზოგი ქალი ამას ვერ ახერხებს. მე ჩავფიქრდი - თუ ორსულობა არ არის ერთადერთი მდგომარეობა,

რომლის დროსაც ქალებს რძის გამოყოფა შეუძლიათ და თუ იმ ჰორმონებს, რომლებიც ლაქტაციისთვისაა საჭირო, გამოყოფს ჯირკვალს, რომელიც ყველა ადამიანშია, მაშინ, იქნებ შესაძლებელია ლაქტაციის გამოწვევა კაცებშიც?

აღმოჩნდა, რომ პასუხია - დიახ. აღწერილიც კია კაცების სპონტანური ლაქტაციის შემთხვევები; მაგრამ, ასეა თუ ისე, ზემოთ აღწერილი პროცესის მეშვეობით, შესაძლებელია ლაქტაციის გამოწვევა კაცებში, თუკი მათ ჰყავთ ჩვილები, რომელთა გამოკვებაც სურთ (Swaminathan 2007, Shanley 2007). მკერდი ნამდვილად გადიდდება და შენ იქნები უცნაური ტიპი, რომელიც რძეს გამოყოფს. პრობლემა ის სულაც არაა, რომ ეს არაბუნებრივია, რადგანაც, საერთოდ რა არის ბუნებრივი ქალებში ლაქტაციის გამოწვევაში?

კაცების ლაქტაცია? კურთხეულ იყოს ყველა ბიჭი, ვინც ფიქრობს, რომ როცა გაიზრდება, მისი შვილი რძეს მისი ბუ-ბუებიდან დალევს (და ასეთ ბიჭებს ყველანი იცნობთ). დაე, აღარასდროს მოუწიოს, ზრდასრულობაში [ამის] შეუძლებლობის საზარელ გაცნობიერებასთან შეჯახება!

ამგვარად, კაცებს შეუძლიათ რძე გამოყონ, მაგრამ არადედობრივ ქალებს რა ვუყოთ?

ლეგენდარულ მოცეკვავეს, ჩანდრალეხას, ერთხელ, ნიუ-იორკში, საჯარო ინტერვიუსას ჰკითხეს, ნანობდა თუ არა, რომ შვილები არ ჰყავდა. მონათხრობის თანახმად, მან პასუხად გამომწვევად გამოკვეთა თავისი მკერდი კლასიკური ბჰარატანატამური ფორმით და განაცხადა: „ჩემო ძვირფასო, ჩვენ თაყვანს ვცემთ ქალღმერთს, როგორც აპითაკუჩაამბალს - მას, ვის ძუძუებსაც არასდროს უჭმევიათ“.^v

ფოლკლორულ და ურბანულ კულტურებში, დღევანდელიდან ბუნდოვან პრეისტორიულ წარსულამდე, [არსებული] ქალი ღვთაებების მძლავრი ფიგურების მეშვეობით, ჩანდრალეხა (1992) ანგრევს ნაყოფიერება/დედობრიობის წყვილს - მისთვის განაყოფიერება იდუმალი ძალაა, რომელიც, დროთა განმავლობაში, მოშინაურდა „დედა“ ქალღმერთის ფიგურაში. ის გვეკითხება:

„რის საფუძველზე უწოდებთ მათ *დედებს*? მრისხანე ძალაუფლების ამ დინამიკურ ფიგურებს, რომლებიც ასეთი მშვიდები და დარწმუნებულები არიან ხარზე, ლომზე, ვეფხვზე ამხედრებულები? რომლებიც იარაღებს თმის მორთულობად ატარებენ, რომლებიც საერთოდ არ არიან დედობრივები?“

ბუნებასთან ასოცირებული მრისხანე, უკონტროლო ნაყოფიერების ეს „მოშინაურება“ ნაზ, მოწყვლად დედობრიობად ისტორიული განვითარების თავისებურებაა არა მხოლოდ ინდუიზმში, არამედ ქრისტიანობაშიც.^{vi}

შესაბამისად, არაკომოფორტული შეკითხვა ისაა, რა მოსდის ჩვენს წარმოდგენებს კაცებსა და ქალებზე, თუკი შეგვიძლია ვიფიქროთ ნაყოფიერებაზე, „დედობრივ“ სწრაფვებზე, დედობასა და თვით ლაქტაციაზეც კი, როგორც ადამიანური მდგომარეობის ცალკეულ თავისებურებებზე, იმ გენდერისგან დამოუკიდებლად, რომელიც სხეულს აქვს მიწერილი?

„კაცებს მენსტრუირება რომ შეეძლოთ“

მენსტრუაცია ნამდვილად არის თავისებურება, რომელიც აუცილებლად ქალის სხეულთანაა დაკავშირებული. მაგრამ, ის, თუ როგორ იქცევა მენსტრუაცია შესაძლებლობების შეზღუდვად, დაკავშირებულია არა ბუნებრივ, არამედ სოციალურ და კულტურულ შეზღუდვებთან.

ამერიკელმა ფემინისტმა, გლორია სტეინემმა დაწერა ბრუტალურად სასაცილო მსჯელობა იმის თაობაზე, თუ რა მოუვიდოდა პატრიარქალურ საზოგადოებაში მენსტრუაციის აღქმას, კაცებს რომ შეეძლოთ მენსტრუირება. რაკი ყველაფერი, რასაც კაცები აკეთებენ, ფასეულია, ის ფაქტი, რომ კაცებს შეუძლიათ მენსტრუირება, ქალებს კი არა, კაცების უპირატესობის კიდევ ერთი ნიშანი გახდებოდა:

„რა მოხდებოდა, უეცრად, ჯადოსნურად, კაცებს რომ შეეძლოთ მენსტრუირება და ქალებს - არა?

პასუხი ცხადია - მენსტრუაცია გახდებოდა შესაშური, სატრაბახო, მასკულინური მოვლენა:

კაცები იტრაბახებდნენ, რამდენ ხანს და რა ოდენობით ქნეს.

ბიჭები აღნიშნავდნენ მენსტრუაციის დაწყებას, კაცობის ნანატრ მტკიცებულებას, რელიგიური რიტუალებით და წვეულებებით...

სანიტარული საშუალებები იქნებოდა სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული და უფასო...

ჯარისკაცები, მემარჯვენე პოლიტიკოსები და რელიგიური ფუნდამენტალისტები მენსტრუაციას („men(კაცები)-სტრუაციას“) გამოიყენებდნენ იმის მტკიცებულებად, რომ მხოლოდ კაცებს შეუძლიათ, არმიაში იმსახურონ („სისხლი უნდა გაიღო, სისხლი რომ მიიღო“), დაიკავონ პოლიტიკური თანამდებობა (“შეუძლიათ ქალებს, აგრესიულები იყვნენ იმ ურყევი ციკლის გარეშე, რომელსაც პლანეტა მარსი განკარგავს?“), იყვნენ მღვდლები და მღვდელმსახურები („საიდან უნდა იცოდნენ ქალებმა, რას ნიშნავს ჩვენი ცოდვებისთვის სისხლის გაღება?“), ან რაბინები („უწმინდურობისგან ყოველთვიური განთავისუფლების გარეშე, ქალები უსუფთაოებად რჩებიან“)...

სტეინემი წარმოიდგენს ასეთ სათაურებს: „მოსამართლე ახსენებს ყოველთვიურ სტრესს სექსუალური მოძალადის შეწყალებისას“ (Steinem 1978).

ფაქტი ისაა, რომ რაღაც, რაც მოსახლეობის ნახევარზე ახდენს გავლენას, უბრალოდ არ გვხვდება საჯარო ცნობიერებაში. სუფთა და ბევრი საჯარო ტუალეტი, იაფი და ადვილად ხელმისაწვდომი სანიტარული საწმენდები ყოველთვიურ პერიოდებს ქალებისთვის მარტივ რუტინად აქცევდა. მაგრამ ის, რომ საჯარო სივრცე სრულუნარიანი კაცური სხეულის დაშვების გარშემო აგებული (და, ინდოეთში, ისეთი სხეულის, რომელსაც ნებისმიერი საჯარო სივრცე შეუძლია გამოიყენოს მოშარდვისა და დეფეკაციისთვის), მნიშვნელოვნად უშლის ხელს ქალების ნორმალურ (არათუ ეფექტურ) ფუნქციონირებას სახლის გარეთ.

სანიტარული საწმენდების ინდურ ბაზარს ორი მულტინაციონალური კომპანია, Procter&Gamble და Johnson&Johnson აკონტროლებს. ინდოეთში, ქალების დიდ უმრავლესობას უწევს, საშინლად მოუხერხებელი და გარდაუვლად არაპიგიური გზებით გაუმკლავდეს თავის პერიოდს. სახელმწიფო სუბსიდიები სანიტარული

საწმენდებისთვის რუტინა უნდა იყოს, ვინაიდან ქალების უმეტესობას მათზე ხელი არ მიუწვდება, ინდოეთის სახელმწიფო კი, დიზელიდან პრეზერვატივებამდე, არაერთი საქონლის სუბსიდირებას ახდენს. მაგრამ, ახლახან, ინდოელი ფემინისტები რთულ სიტუაციას შეეჩვენნენ.

2010 წელს, გაზეთები იტყობინებოდნენ, რომ მთავრობა გეგმავდა, სოფლად მცხოვრები 200 მილიონი ქალისთვის მიეწოდებინა უფასო სანიტარული საწმენდები, რაც მას წელიწადში 2000 კრორ⁴ რუპია დაუჯდებოდა. შემაშვოთებელი იყო ის, რომ ეს პროექტი, სავარაუდოდ, ორიდან ერთ-ერთ მულტინაციონალურ კორპორაციასთან თანამშრომლობით განხორციელდებოდა და ფინანსურად მოგებული, ძირითადად, ეს კორპორაცია დარჩებოდა. დაახლოებით ამავე დროს აღმოჩნდა, რომ სოციალურმა მეწარმემ გამოიგონა დაბალი ხარჯის სანიტარული საწმენდების მწარმოებელი მანქანა, რომელზეც ფინანსურად ხელი მიუწვდებოდათ სოფლად მცხოვრები ქალების თვითდახმარების ჯგუფებს, რომლებიც ბანკიდან აღებულ სესხებს იყენებდნენ მათ საყიდლად. პროექტი უკვე მიმდინარეობდა დაახლოებით 200 ადგილას მთელი ინდოეთის მასშტაბით და მაჰარაშტრაში შტატის მთავრობაც იყო ჩართული მასში. ბანკები მეტი მონდომებით მისცემდნენ სესხებს თვითდახმარების ჯგუფებს ამ მანქანის საყიდლად, თუკი მთავრობა მათ გარანტიას მისცემდა, რომ [ამ ჯგუფების] საწმენდებს შეისყიდოდა. ეს არ დაჯდებოდა უფრო ძვირი, ვიდრე სხვა პროექტი, რომლითაც მხოლოდ მულტინაციონალური კორპორაციები იხეირებდნენ, ხოლო მისი ალტერნატივა იქნებოდა მდგრადი, შექმნიდა დასაქმების ადგილებს და, ამავდროულად, ცხოვრებას გაუადვილებდა ქალებს (Kumar 2010). მაშინ, როცა [ეს სტატია] დასაბეჭდად წავიდა, სხვა არაფერი იყო ცნობილი სახელმწიფოს გადაწყვეტილების შესახებ.

აქ, არსებითი ისაა, რომ ნებისმიერი ბუნებრივი, სხეულებრივი ფუნქციის „შეზღუდული შესაძლებლობები“ შეგვიძლია და უნდა გავიგოთ, როგორც მასთან გარდაუვლად [დაკავშირებული] სოციალური განზომილებების პროდუქტი.

ინტერსექსი

ინტერსექს ადამიანები იბადებიან როგორც საკვერცხეების, ისე სათესლე ჯირკვლების ქსოვილით ან არაერთმნიშვნელოვანი სასქესო ორგანოებით. ინტერსექს ადამიანები, ან ჰერმაფროდიტები, როგორც მათ ადრე მოიხსენიებდნენ,

საზოგადოებისთვის პრობლემას არ წარმოადგენდნენ, სანამ, მოდერნულობის დადგომასთან ერთად, კაცი/ქალის მკაცრი ბინარულობა არ აიგო. დასავლეთში, XX საუკუნიდან მოყოლებული, ჩვეული [პრაქტიკა] გახდა, რომ ექიმები მიაკუთვნებდნენ ინტერსექს ბავშვებს რომელიმე სქესს და ქირურგიულად იჭრებოდნენ [ბავშვების სხეულში], რათა ის ამ [სქესისთვის] შესაბამისი გაეხადათ. აშშ-ში ინტერსექს ბავშვების და სქესისადმი მიკუთვნების შესახებ კვლევამ აჩვენა, რომ სამედიცინო გადაწყვეტილებები ამა თუ იმ სქესისადმი მიკუთვნების შესახებ მიიღებოდა კულტურულ დაშვებებზე და არა რაიმე არსებულ ბიოლოგიურ მახასიათებელზე დაყრდნობით. ანუ, ზოგ შემთხვევაში, მშობლებს „სურდათ ბიჭი ან გოგო“ (ყველა იმ კულტურული მოლოდინით, რაც „გოგოდ/ბიჭად ყოფნას“ ერთვის თან). სხვა შემთხვევებში, ხელმისაწვდომი ქსოვილისგან შეიძლება დამზადებულიყო სათანადო კლიტორი ან პატარა პენისი. და რაკი

---

⁴ კრორე - რიცხვების ინდური სისტემის ერთეული. ათობით სისტემაში უდრის 10 მილიონს. (მთ. შენ.)

ზოგადად მიიჩნევა, რომ პატარა პენისის მქონე კაცად ცხოვრება აუცილებლად უნდა ავირიდოთ თავიდან, გადაწყდებოდა ხოლმე, რომ ბავშვი გოგონად ექციათ.

და ა.შ. ამგვარად, ბავშვი შეიძლება ექციათ ქალად ან კაცად, მაგრამ შემდგომ, მას მთელი ცხოვრება დასჭირვებოდა ჰორმონალური თერაპია, რათა დარჩენილიყო თავის ქირურგიულად მიკუთვნებულ გენდერში (Kessler 1990).

ახლახან, სენსაციონალისტური და უპასუხისმგებლო რეპორტაჟი ინდოეთის ეროვნულ ყოველდღიურ გაზეთში ამტკიცებდა, რომ ქალაქ ინდორში ასობით მდედრ გოგონას ქირურგიულად აქცევდნენ ბიჭად, რათა დაეკმაყოფილებინათ მათი მშობლების პრიორიტეტი ვაჟებზე. ამას უეცარი და ფართო აღშფოთება მოჰყვა როგორც ფემინისტური ჯგუფების, ისე სახელმწიფო სააგენტოების მხრიდან. საბოლოოდ, საგამომიებო რეპორტაჟმა მდგომარეობას ნათელი მოჰფინა (Jebaraj 2011). რეპორტაჟი ციტირებდა ექიმებს, რომლებიც აცხადებდნენ, რომ სამედიცინო თვალსაზრისით შეუძლებელია, მდედრი ბავშვი მამრად აქციო, და რომ ის, რაც ინდორში ხდებოდა, იყო ლეგიტიმური სამედიცინო პროცედურა, „გენიტოპლასტია“, [რომელიც უტარდებათ] მამრ ბავშვებს, „რომლებიც ანომალური გენიტალიებით დაიბადნენ“. პროცედურა სტატიაში აღწერილია, როგორც „კორექციული ოპერაცია ბავშვებისთვის, რომელსაც რეგულარულად რეკომენდირებენ პედიატრები და უროლოგები, როცა სახეზეა ბავშვი გენიტალიების კონგენიტალური ანომალიით. მაგალითად, შეიძლება პენისი პატარა იყოს ან არ ჩანდეს, რადგანაც დაფარული იყოს კანქვეშ ანომალური სიმრგვალების გამო“.

„[პროცედურის მიზანია], აქციოს მამრი ბავშვი უკეთეს კაცად, ფუნქციურად და სტრუქტურულად. ის [მიზნად არ ისახავს] ბავშვის სქესის შეცვლას“, - განაცხადა ექიმმა.

ცხადი არ არის, დაიბადნენ თუ არა ეს ბავშვები ინტერსექსუადად, მაგრამ რეპორტაჟი ასევე ციტირებს ინდოეთის მთავარი სამედიცინო ინსტიტუტის, ALL India Institute of Medical Sciences-ის მიერ ჩატარებულ კვლევას, რომელმაც აღმოაჩინა, რომ „უკიდურესი არაერთმნიშვნელოვნების შემთხვევაში, როცა ბავშვი „ინტერსექსად“ მიიჩნევა, ექიმმა უნდა „მიაკუთვნოს“ ბავშვი სქესს, სანამ გადაწყვეტს, როგორც გამოსწორდება გენიტალიები“. კვლევა აღიარებს, რომ „გენდერის მიკუთვნება ითვალისწინებს თემში დომინანტურ სოციალურ ფაქტორებს და მშობლების სურვილს“. როგორც ადრე, აშშ-ში ჩატარებული კვლევის შემთხვევაში ვნახეთ, ეს იშვიათი არ არის. რეპორტაჟი აცხადებს, რომ ეს ყველაფერი უბრალოდ შეიძლება გულისხმობდეს, რომ ინდოელი მშობლების სურვილმა, [ჰყავდეთ] ბიჭი, ადვილად შეიძლება იქონიოს გავლენა ექიმის მიერ სქესის მიკუთვნებაზე. ავტორმა ასევე აღნიშნა, რომ არსებობს უფრო ფართო, საერთაშორისო დებატი იმის თაობაზე, საერთოდ უნდა ჩატარდეს თუ არა კორექციული ოპერაციები ბავშვებზე თუ „ინტერსექს“ ბავშვებს უნდა მიეცეთ საშუალება, თვითონ აირჩიონ თავიანთი სექსუალური იდენტობა ზრდასრულობაში.

ცხადია, არსებობს კიდევ ერთი შესაძლებლობა - მათ შეუძლიათ, სავსებით ჯანსაღი და დამაკმაყოფილებელი ცხოვრებით იცხოვრონ როგორც ინტერსექს ადამიანებმა. რეპროდუქციის უნარიც კი შეიძლება ჰქონდეთ. ამიტომაც, მათი ან/ან სქემაში მოთავსების ერთადერთი მიზეზი კულტურულია და არა „ბიოლოგიური“. არსებობს მზარდი, გლობალური ინტერსექს მოძრაობა, რომელიც ყურადღებას მიაპყრობს იმ ფაქტს, რომ ინტერსექს მდგომარეობის დაავადებად მიჩნევა არის ფენომენი, რომელიც XIX საუკუნეში, დასავლეთში გამოჩნდა. ინტერსექს ადვოკატირების ჯგუფების მიზანია,

ადამიანებს გააგებინოს, რომ ინტერსებს მდგომარეობა დაავადება კი არა, არამედ არსებობის სავსებით „ნორმალური“ ფორმაა. როგორც ჩრდილოეთ ამერიკის ინტერსებს საზოგადოების საიტო აცხადებს:

„ინტერსესი არის სოციალურად აგებული კატეგორია, რომელიც აირეკლავს რეალურ ბიოლოგიურ ვარიაციას...

... ბუნება გვთავაზობს სექსუალური ანატომიის სპექტრს. მკერდები, პენისები, კლიტორები, სათესლე პარკები, ლაბიაები, ჰონადები - ყველა ამათგანის ზომა, ფორმა და მორფოლოგია ვარირებს. ე.წ. „სქესობრივი“ ქრომოსომებიც შესაძლებელია ერთობ ვარირებდეს. მაგრამ ადამიანთა კულტურებში სქესობრივი კატეგორიები მარტივდება მამრობით, მდედრობით და ხანდახან ინტერსესს [კატეგორიებად], რათა გამარტივდეს სოციალური ინტერაქციები, გამოიხატოს ის, რაც ვიცით და რასაც ვგრძნობთ, და შენარჩუნდეს წესრიგი.

ამრიგად, ბუნება არ წყვეტს, სად მთავრდება კატეგორია „კაცი“ და სად იწყება „ინტერსესი“, ან სად მთავრდება კატეგორია „ინტერსესი“ და იწყება კატეგორია „ქალი“. ამას ადამიანები წყვეტენ“.

ინდოეთში, ქვიარ ჯგუფებს კონტაქტი აქვთ ადამიანებთან, რომლებიც აცნობიერებენ თავიანთ ინტერსესს მდგომარეობას, მაგრამ საჯაროდ ცხოვრობენ როგორც ქალები ან კაცები. როგორც წესი, მათ არ უსაუბრიათ მშობლებთან ან ექიმებთან თავიანთი მდგომარეობის შესახებ. ამიტომაც, ისინი ცხოვრობენ იმგვარ მარტოობაში, როგორსაც განიცდის ბევრი სხვა, ვისაც თავისი იდენტობის მნიშვნელოვანი ნაწილების დამალვა უწევს.^{vii}

ასე რომ, შეკითხვა, სინამდვილეში, ესაა:

გაივლიდი გენდერულ ტესტს?

ოლიმპიურ თამაშებზე „გენდერის შემოწმების“ ტესტები გაუქმდა მას შემდეგ, რაც გამოჩნდა საკმარისი მტკიცებულება, რომ „ატოპიური ქრომოსომული ვარიაციები“ სულაც არ არის „ატოპიური“ და პირიქით, იმდენად გავრცელებულია, რომ „ქალობის“ ან „კაცობის“ განსჯა მხოლოდ ქრომოსომული მოდელების მიხედვით შეუძლებელია. სხვა სიტყვებით, კაცობა და ქალობა არა მხოლოდ კულტურულად განსხვავდება, არამედ ისინი ბიოლოგიურადაც კი არ არიან ყოველთვის სტაბილური მახასიათებლები.

მაგრამ სპორტში, ისევე როგორც ცხოვრების ყველა სხვა სფეროში, მიუხედავად საპირისპიროს მტკიცებულებებისა, გრძელდება დაშვება, რომ ყოველი ადამიანი შეიძლება მიეკუთვნოს ორი სქესობრივი კატეგორიიდან ერთ-ერთს. ამიტომაც, ოლიმპიურმა კომიტეტმა, ისევე როგორც სხვა სპორტულმა ორგანიზაციებმა, შეინარჩუნა „ექვზე დაფუძნებული შემოწმების“ პოლიტიკა. ამ პოლიტიკის შედეგად, სხვადასხვა დროს, ორი ქალი ათლეტი - სამხრეთ აფრიკელი კასტერ სემენია და ინდოელი სანთი სოუნდარაჯანი - დისკვალიფიცირდა ღონისძიებაში გამარჯვების შემდეგ, „გენდერული ტესტების“ ვერ გავლის გამო. მათი გამოცდილება წარმოშობს არაერთ შეკითხვას იმ ბიოლოგიური სხეულის შესახებ, რომელზეც მიიჩნევა, რომ უბრალოდ არსებობს ბუნებაში.

მიიჩნევა, რომ სექსუალურ იდენტობას განსაზღვრავს მახასიათებლების სამი წყება:

- ა) გენეტიკური - XX მდედრობითი და XY მამრობითი ქრომოსომული მოდელი;
- ბ) ჰორმონული - ესტროგენი (მდედრობითი) და ანდროგენი/ტესტოსტერონი (მამრობითი); და
- გ) გენიტალური - ხილვადი ფიზიკური მახასიათებლები, პენისი/ვაგინა.

თუმცა, მეცნიერების კვლევების (science studies) წარმომადგენელმა ფემინისტმა მეცნიერებმა ჩვენი ყურადღება მიაპყრეს იმ განვითარებებს ბიოლოგიაში, რაც აჩვენებს, რომ ეს სამი მახასიათებელი აუცილებლად ერთმანეთთან დაკავშირებული არ არის. ამგვარად, თუკი სხეულს მდედრობითი გენიტალიები აქვს, არ არის აუცილებელი, რომ მეტწილად მდედრობითი ქრომოსომები და ჰორმონები ჰქონდეს. მეტიც, თავად სქესობრივი ჰორმონებიც ხშირად არ ჯდება XX (ქალები) და XY (კაცები) მოდელებში. ცნობილია შემთხვევები, როცა ისინი ამჟღავნებენ ისეთ მოდელებს, როგორებიცაა X0 (ქალები მხოლოდ ერთი X ქრომოსომით), XXY, XYY, XXX ან „მოზაიკურ მდგომარეობას“, როცა სხვადასხვა უჯრედს ერთი და იმავე ინდივიდის სხეულში სხვადასხვა სქესობრივი ქრომოსომა აქვთ (Buzuvis 2010).

მსოფლიოში, მამრობითად და მდედრობითად მონიშნული სხეულების უმეტესობა (ჩემი და თქვენი სხეულების ჩათვლით) ვერ გაივლიდა „გენდერულ ტესტს“, თუკი ამ სამი ფაქტორის სრულ თანხვედრას გამოიკვლევდნენ. საქმე ისაა, რომ ყოველდღიურ ცხოვრებაში გენდერული ტესტები რუტინულად არ ტარდება, რადგანაც, როგორც კი დაზადებისას სქესი განისაზღვრება, მავანი შემდგომ [მის] შესაბამისად ცხოვრობს.

ეს შეკითხვა, ძირითად, სქესობრივად სეგრეგირებული აქტივობების, მაგალითად, პროფესიული სპორტის შემთხვევაში ჩნდება და [ამ დროსაც] მხოლოდ ქალების მიმართ, რადგან მიიჩნევა, რომ კაცური მახასიათებლების ქონა უპირატესობაა ფიზიკურ აქტივობებში. ამიტომაც, „ნამდვილ“ ქალებს მოუწევთ, გაუმკლავდნენ უსამართლო უპირატესობას, რომელიც „არა ქალებს“ ექნებათ. რა თქმა უნდა, ქალი ათლეტები, რომლებიც დისკვალიფიცირდებიან ისეთი ქრომოსომული, ჰორმონალური ან ფიზიკური ვარიაციის გამო, რომელიც ეჭვქვეშ აყენებს მათ „მდედრობას“, არ კატეგორიზდებიან როგორც „კაცები“. ისინი მაინც გამეგებულები არიან კაცების სპორტული ღონისძიებებიდან და კაცებისთვის განკუთვნილი პროფესიებიდან.

აქ, სულ მცირე, ორი შეკითხვა ჩნდება.

რამდენად სამართლიანია შეჯიბრებები, რომლებიც უშვებენ, რომ კაცის სხეული ნორმაა, იმდენად, რომ მამრობითი თავისებურებების ქონა უპირატესობაა? ეს მხოლოდ და მხოლოდ აირეკლავს ზოგად აღქმას, რომ კაცთან დაკავშირებული ნებისმიერი თვისება უპირატესია და მთელი კაცობრიობისთვის ნორმა უნდა იყოს. რა მხრივაც არ უნდა იყვნენ ქალები განსხვავებულები, მათი განსხვავება *ნაკლულ* განსხვავებად მიიჩნევა და არა *უბრალოდ* განსხვავებად ან *უპირატეს* განსხვავებად.

მაგრამ, აქ, უფრო ფუნდამენტური კითხვა ჩნდება იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ ყველა ბუნებრივი უპირატესობა არ მიიჩნევა არალეგიტიმურად სპორტში. მაგალითად, სიმაღლე კალათბურში დასაშვები ბუნებრივი უპირატესობაა, თუმცა ამერიკელი ოლიმპიური მოცურავის, მაიკლ ფელპსის სხეულის განსაკუთრებული პროპორციები, რომელიც მას

საშუალებას აძლევს, უფრო იოლად დაძლიოს წყლის წინააღმდეგობა, ვიდრე „ნორმალურმა“ კაცებმა, შესაძლოა იყოს დაავადების, მარფანის სინდრომის შედეგი^{viii}. სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფს განსხვავებული ფიზიკური მახასიათებლები აქვს, მაგალითად, სიმაღლე და აღნაგობა. არსებითი ისაა, რომ, სინამდვილეში, სპორტული შეჯიბრებები არ ანაწილებენ მონაწილეებს მსგავსი ფიზიკური თავისებურებების და ათლეტური უნარის მიხედვით - თანაბარი გარემო არ არსებობს. სხვადასხვა ფიზიკური ატრიბუტის, მომზადების დონის და განსხვავებული ფიზიკური უპირატესობის, მაგალითად, სიმაღლისა და ძალის მქონე კაცები, ისევე როგორც ქალები, ერთმანეთს ეჯიბრებიან. განა მნიშვნელოვანი არ არის ვიკითხოთ, რატომ არის გენდერული ბინარულობა ერთადერთი მიღებული განსხვავების სტანდარტი? ერთი მეცნიერის მძაფრი სიტყვებით რომ ვთქვათ:

„იმის თქმა, რომ არავის შეუძლია ბუნებრივი უპირატესობის გამოყენება, სპორტის პრინციპებს ეწინააღმდეგება. საშუალო სტატისტიკური ინდივიდი მსოფლიო კლასის ან ოლიმპიური ათლეტი არ ხდება... [მათ, ვინც წარმატებას აღწევენ სპორტში, აქვთ გენეტიკურად შეძენილი ფიზიოლოგიური უპირატესობები, რომელთა პოტენციალიც წარმატებულად რეალიზდა კულტურული და გარემო ფაქტორების მეშვეობით]. და მაინც, ყველა სხვა მდგომარეობისათვის, გარდა სქესთან დაკავშირებულისა, ასეთ ვარიაციას არ მიიჩნევენ სამართლიანი შეჯიბრის ფარგლებს გარეთ გასვლად“ (Buzuvis 2010).

განვიხილოთ დამინტრიგებელი ისტორია სპორტული მოედნის საომარი ზონიდან. 1936 წლის ოლიმპიადაზე, პოლონელი სპრინტერი სტელა ვალში, რომელიც [იმ დროს] ცნობილი იყო, როგორც უსწრაფესი ქალი მსოფლიოში, დაამარცხა ამერიკელმა ჰელენ სტივენსმა, რომელმაც მსოფლიო რეკორდი დაამყარა. რბოლის შემდგომ, პოლონელმა ჟურნალისტმა პროტესტი გამოთქვა, რომ ვერცერთი ნამდვილი ქალი ვერ ირბენდა ასე სწრაფად, და ოლიმპიადის ორგანიზატორებმა ჰელენს ჩაუტარეს „სქესის ტესტი“, რომელმაც დაადგინა, რომ ის ქალია. 44 წლის შემდეგ, სტელა ვალშს, რომელიც უკვე ამერიკის მოქალაქე გამხდარიყო, პარკინგზე ესროლეს და მოკლეს. მისი სხეულის გაკვეთამ აჩვენა, რომ სტელა, რომელმაც ჰელენზე ნელა გაირბინა, სინამდვილეში „კაცი იყო“ (Boylan 2008). კიდევ ერთი უცნაური ისტორია იმავე, ბერლინის ოლიმპიადიდან - ჰიტლერიუგენდის წევრმა, რომელიც სიმაღლეზე ხტომის შეჯიბრში გამოვიდა როგორც ქალი და მეოთხე ადგილი დაიკავა, 20 წლის შემდეგ აღიარა, რომ კაცი იყო და ნაცისტებმა აიძულეს, ქალის როლში გამოსულიყო შეჯიბრზე. ეს „ნამდვილი კაცი“ მეოთხე ადგილზე გავიდა, სამი ქალის შემდეგ (Buzuvis 2010).

ყველა კაცი არ დარბის უფრო სწრაფად, ვიდრე ყველა ქალი; ყველა კაცი არ არის უფრო ძლიერი, ვიდრე ყველა ქალი; ყველა კაცი არ ხტება უფრო მაღლა, ვიდრე ყველა ქალი... სწორედ ამიტომ, რომ ფემინისტები ხშირად მოითხოვენ, რომ ათლეტები კატეგორიებად დაიყონ არა სქესის, არამედ ამა თუ იმ სპორტისთვის რელევანტური ფიზიკური მახასიათებლების მიხედვით.

აქ, მნიშვნელოვანი ისაა, რომ საქმე ისე არ დგას, თითქოს ჩვენ მკაცრად ვიყოთ მოქცეულები კაცის ან ქალის სხეულებში მყისიერად ცხადი მამრობითი და მდედრობითი მახასიათებლებით და მხოლოდ რამდენიმე ანომალიური ადამიანი არ ჯდებოდეს ამ მოდელში. ბავშვის დაბადებისას, როგორც წესი, პენისის არსებობა ან არარსებობა წყვეტს სქესის საკითხს. მაგრამ ბავშვებს, რომელთაც არ აქვთ პენისები, ხანდახან აქვთ მამრობითი შინაგანი რეპროდუქციული ორგანოები და XY ქრომოსომები. ვინაიდან

ქალები განისაზღვრებიან *პენისის არქონით* და არა *ვაგინის* და *საშვილოსნოს/საკვერცხეების ქონით*, ერთობ ხშირად ხდება, რომ გენეტიკურად მამრ ბავშვებს ქალებად ზრდიან.

კიდევ უფრო განმაცვიფრებელია ბოლოდროინდელი ბიოლოგიური გამოკვლევების აღმოჩენა, რომ ჰორმონებს გარკვეული დოზით გენდერირებული აქტივობა აწარმოებს და არა პირიქით. ანუ, აგრესიული ეპიზოდები ჭარბ ანდროგენს წარმოქმნის, არააგრესიულობის პერიოდები - ბავშვებზე ან მოხუცებზე ზრუნვა და ა.შ. - კი ანდროგენის შემცირებას იწვევს. ასეთი ფემინისტური პოზიცია უარყოფს იმ წარმოდგენას, რომ სხეულის შესახებ სამეცნიერო ფაქტები უბრალოდ არსებობენ და აღმოჩენას ელიან. ამის საპირისპიროდ, სამეცნიერო ფაქტები ღრმადაა გადაჯაჭვული საზოგადოებასა და კულტურასთან. თავად „სქესი“ ააგეს ადამიანურმა პრაქტიკებმა, რომელთაგან ერთ-ერთი მეცნიერებაა.

მეცნიერების ისტორიკოსი ემილი მარტინი ჩვენს ყურადღებას მიაპყრობს იმ ფაქტს, რომ მეცნიერება, ნაცვლად იმისა, რომ უბრალოდ აღწერდეს ბუნებრივ ფენომენებს, სინამდვილეში, ინტერპრეტაციული საქმიანობაა. ის გვაჩვენებს, რომ მეცნიერება ადამიანების რეპროდუქციის ამბავს გვიყვება იმგვარად, რომ კვერცხუჯრედი და სპერმატოზოიდი იძენენ როლებს, რომლებიც ნასესხებია თანამედროვე დასავლურ სამყაროში ჰეტეროსექსუალური სიყვარულის ნარატივებიდან. ჩვენ, ყველანი, ვიცნობთ როგორც ასეთ რომანტიკულ (აქტიური, ენერგიული გმირი კაცი, პასიურად მომლოდინე გმირი ქალი), ისე ბიოლოგიის სახელმძღვანელოების ნარატივებს (აქტიური სპერმატოზოიდი, პასიური კვერცხუჯრედი). ბიოლოგიის სახელმძღვანელოებში კვერცხუჯრედი „პასიურად ტრანსპორტირდება“, „გადაისროლება“, ან „დრეიფობს“ საშვილოსნოს მილში, ელის რა აქტიურ სპერმატოზოიდის, რომელიც ინიციატივას საკუთარ თავზე აიღებს და აიძულებს მას შეასრულოს თავისი *raison d'être*. მას შემდეგ, რაც საკვერცხიდან გამოუშვებენ - გვეუბნება სტანდარტული სახელმძღვანელო - კვერცხუჯრედი მოკვდება, „თუკი მას სპერმატოზოიდი არ გადაარჩენს“. „ღირსშესანიშნავია“, - ამბობს მარტინი, - „როგორ „ფემინურად“ იქცევა კვერცხუჯრედი და როგორ „მასკულინურად“ - სპერმატოზოიდი“.

ახალი კვლევების თანახმად, სპერმის მოძრაობა საკმარისად ძლიერი არ არის, რომ წინ წასწიოს ის და, სინამდვილეში, კვერცხუჯრედის ზედაპირი გამოყოფს ენერგიას, რომელიც აქტიურად მიიზიდავს სპერმატოზოიდს თავისკენ, სადაც სპერმატოზოიდს უკვე კვერცხუჯრედის წებოვანი ზედაპირი ამაგრებს. მარტინი აღნიშნავს, რომ ამ აღმოჩენებმაც კი ვერ გამოიწვია [კვერცხუჯრედისა და სპერმის] ურთიერთობის ინტერაქტიული ხედვა. ნაცვლად ამისა, ან კვლავაც „აგრესიული სპერმის“ მეტაფორა გამოიყენება, ანდა აქტუალიზდება სხვა კულტურული სტერეოტიპი, ქალის აგრესიულობისა და კაცის ავტონომიურობისთვის საფრთხის შესახებ. მარტინის თანახმად, ბიოლოგიურ მეცნიერებებში უკვე არსებობს ალტერნატიული მოდელი, რომელიც შეგვიძლია მოვარგოთ კვერცხუჯრედსა და სპერმატოზოიდს. ესაა კიბერნეტიკული მოდელი, რომლის კონცეფციაც მოიცავს „უკუკავშირს“ და „მოქნილ ადაპტაციას ცვლილებისადმი“. ასეთი მოდელი საშუალებას მოგვცემდა, წაგვეკითხა კვერცხუჯრედისა და სპერმის ურთიერთობა უფრო ორმხრივ [პროცესად] (Martin 1991)

ამ კონტექსტში, განვიხილოთ სპერმის კვერცხუჯრედისკენ მოგზაურობის ლიტერატურული ასახვა ადრეულ თანამედროვე ფემინისტ მწერალთან - რომელიც

მალიალამზე⁵ წერდა - ლალიტამბიკა ანტარჯანამთან. მოთხრობაში (1960), ანტარჯანამი წარმოიდგენს კვერცხუჯრედს როგორც ქალ ღვთაებას, რომლისკენაც ათასობით მშფოთვარე სპერმატოზოიდი დაუძლეველი სურვილით მიიწევს როგორც პილიგრიმი მოგზაურობაში, რომლის შედეგადაც, მხოლოდ ერთი მიაღწევს თვითსრულყოფას. ნარატივი ერთი სპერმატოზოიდის ეგზალტირებული, მთრთოლვარე ხმით გადმოიცემა.^{ix}

ეს მონათხრობიც ლოკალურ კულტურულ რესურსებს ეყრდნობა - ამ შემთხვევაში, დედა-ღვთაების თაყვანისცემას კერალაში - და ექსპლიციტურად კრეატიულადაა გადმოცემული, გარდაქმნის რა როლებს, რომელსაც თანამედროვე მეცნიერება ანიჭებს კვერცხუჯრედსა და სპერმატოზოიდს. აქ, საშვილოსნო ღვთაების წმინდა საყუდელია; კვერცხუჯრედი - დედობრივი ფემინური ენერჯია მაგნიტური ძალით; (დასავლური) მეცნიერება კი ამავსებს Mills & Boon⁶-ის რომანტიკით აღწერს!

როგორც ჩანს, თანამედროვე მეცნიერები, ისევე როგორც ხელოვანი მწერლები, ერთნაირი წარმატებით იყენებენ ემოციურ და ლოკალურად რელევანტურ კულტურულ მეტაფორებს ვითომდა ობიექტური „ბუნებრივი“ პროცესების აღსაწერად.

კაცების სხეულები და მასკულინობები

უკვე კარგა ხანია, მასკულინობა სხვადასხვანაირად თეორიზდება. [ნაშრომში] *ახლობელი მტერი* (The Intimate Enemy), აშის ნანდი (Ashis Nandy) წარმოადგენს არგუმენტს, რომ პრემოდერნულ ინდურ საზოგადოებას ახასიათებდა ფლუიდური გენდერული იდენტობები, და ეს ფლუიდურობა მასკულინისტურმა ბრიტანულმა იმპერიულმა იდეოლოგიამ წაშალა. მის მიერ განდის, როგორც სექსუალური არაერთმნიშვნელოვნების განმასახიერებელი ფიგურის წაკითხვა, რომლის პოლიტიკური სტილიც თავის თავში მოიცავდა ფემინურის საკვანძო ელემენტებს, ძალზე გავლენიანი გახდა.

სუდჰირ ქაკარი (Sudrih Kakar), მედიკოსი ფსიქოანალიტიკოსი, ამტკიცებს, რომ ჰინდუ კულტურაში კაცის განვითარებასთან დაკავშირებული ჰეგემონიური ნარატივი „არც ფროიდის ოიდიპოსია და არც ქრისტიანობის ადამი. ამ კულტურის ერთ-ერთი ყველაზე დომინანტური ნარატივი დევის ნარატივია, დიადი ქალღმერთის, განსაკუთრებით, ჰინდუ ვაჟის შინაგანი სამყაროსთვის“. თუმცა, ნანდისგან განსხვავებით, ის ამას განიხილავს არა სისრულის და სრულყოფის, ან ფლუიდურობის ნიშნად, არამედ ფანტაზიად, რომელიც მიზოგინიის ცალკეულ ფორმებს წარმოშობს. მისი მტკიცებით, ინდოეთში კაცური ფანტაზიის ყველაზე აშკარა თავისებურებაა კომპოზიტიური ფიგურა, რომელიც [შედგება] სექსუალური დედისგან (რომელიც იწვევს რისხვას) და მოღალატე დედისგან (რომელიც იწვევს ძრწოლას). ეს დედა „განმსჭვალავს განდის აგონიებს, მაგრამ ასევე ფართოდ წარმოჩნდება სამედიცინო ისტორიებში, მითებსა და პოპულარულ ნარატივებში“. თუკი პატრიარქატებში ჩვეული რეაქციაა ქალების განხილვა სახიფათო

⁵ მალიალამი - დრავიდული ენა, გავრცელებულია ინდოეთის ქერალას შტატში და სხვა ტერიტორიებზე. მასზე საუბრობს დაახლოებით 38 მილიონი ადამიანი (მთ. შენ.)

⁶ Mills & Boon - საგამომცემლო სახლი, რომელიც 1908 წელს დააარსეს ჯერალდ რუსგროუვ მილსმა და ჩარლზ ბუნმა. ძირითადად გამოსცემდა და გამოსცემს ბულვარულ, ზერელე, ესკაპისტურ რომანტიკულ ნოველებს, ქალების აუდიტორიაზე გათვლით. საგამომცემლო სახლის მიერ გამოცემულ ნოველებს ფემინისტები ხშირად აკრიტიკებდნენ მათში ასახული ურთიერთობების შაბლონურობისა და მიზოგინურობის გამო. (მთ.შენ.)

ანტაგონისტებად, რომელთა მოთვინიერებაცაა საჭიროა, ქაკარი ამტკიცებს, რომ ინდური კაცური ფანტაზიის „თავდაცვითი მდგომარეობა“ სპეციფიკურ ფორმას იძენს - „საკუთარი თავის ან ქალის დესექსუალიზაციას“. პირველი ცელიბატისა და ასკეტური სწრაფვების მეშვეობით ხორციელდება, მეორე - ქალის გადაქცევით ან დედობრივ ავტომატად ან „ანდროგინულ ქალწულად“. ქაკარი ფიქრობს, რომ ფემინურობის სუბლიმირებული ფორმა შეიძლება უფრო მისაღები იყოს მასკულინური იდენტობისთვის ინდოეთში, ვიდრე ზოგიერთ სხვა კულტურაში და ეს მოიცავს კაცებში ბისექსუალობის მეტად მისაღებობასაც (Kakar 1989).

ჰინდუ კულტურაში ფემინიზებული მასკულინობის საინტერესო წაკითხვას გვთავაზობს ანურადჰა კაპურის (Anuradha Kapur) კვლევა, [რომელიც განიხილავს] რამის ტრანსფორმაციას თულსიდას ნაზი, ბიჭური, ანდროგინული სხეულიდან - რომლის ფეხებსაც ტყეში ბალახმა ჭრილობები დაუტოვა და რომელმაც მწარედ იტირა სიტას გატაცების გამო - ჰიპერ მასკულინიზებულ, აგრესიულ რამამდე, XX საუკუნის ჰინდუ მემარჯვენე რამჯანმაბჰუმი (Ramjanmabhoomi) მოძრაობამდე, რომელსაც შედეგად ბაბრი მასჯიდის დანგრევა მოჰყვა.

დევიანტური მამრი სხეულებიც ეჩეხებიან დისციპლინურ პროცედურებსა და მარგინალიზაციას - გეი კაცის სხეული, ქალური კაცის სხეული, მოხუცებული კაცის სხეული. ვიზუალურად „ქალური“ კაცები ხშირად აწყდებიან დაცინვასა და ფიზიკურ ძალადობასაც კი ქუჩებში, ასაკოვან მამაკაცთა სხეულები კი (რომლებსაც სიმდიდრე ან სოციალური სტატუსი არ უმაგრებთ ზურგს) მარგინალიზებულები და ხშირად დამცირებულები არიან ახალგაზრდა მამაკაცებისა და ზოგჯერ ქალების მხრიდანაც კი. კაცი შინა მოსამსახურეები სამხრეთ აზიის კონტექსტში „დამორჩილებულ მასკულინობას“ განასახიერებენ, რაც მათ აქცევს „არა-კაცებად“, ოჯახში მცხოვრები სხვა მამაკაცებთან შეპირისპირებისას, ვინაიდან ისინი ასრულებენ ქალებისათვის განკუთვნილ სამუშაოს. ქალ დამქირავებლებთან მიმართებაში კი მათი მასკულინობა ხშირად არარელევანტურად არის აღქმული, ზოგ შემთხვევაში კი სახიფათოდ, რაც მათ კიდევ უფრო მეტად მოწყვლადებს ხდის დისციპლინირების თვალსაზრისით (Chopra 2006).

ასე, რომ მასკულინობაც სხვადასხვაგვარად იწარმოება ასაკის, კლასის, რასის, კასტის და ა.შ. სხვადასხვა თანაკვეთების პირობებში.

ისე ჩანს, რომ სქესობრივი განსხვავების ბოლო ბასტიონი, სხეული, თავადაც გამომჟღავნდა არა უბრალოდ ბუნებისგან მოცემულად, არამედ [მოცემულობად], რომელსაც სხვადასხვა სახის დისკურსი სპეციფიკური გზებით ხდის ხილვადს. ცხადია, ჩვენ მართლაც განვიცდით სამყაროს და ვცხოვრობთ მასში სხეულებრივი გზებით. თუკი სხეული, რომელშიც ვცხოვრობთ, კაცადაა მონიშნული, ამას სხვა ეფექტი აქვს; თუკი ქალად - სხვა; თუკი შავად, დალიტა, ან შეზღუდული შესაძლებლობის მქონედ, ამას - კიდევ სხვა. ეს ეფექტები სტრუქტურული, მატერიალური და ფსიქოლოგიურია ერთდროულად. მაგრამ არსებითი ისაა, რომ თავად სხეული არ აწარმოებს [ამ] ეფექტებს - მათ აწარმოებს მისი მდებარეობა სამყაროში, რომელიც სტრუქტურირდება გარკვეული, უნივერსალურად მიჩნეული თვისებების გარშემო. მაგალითად, სამყარო მიიჩნევს, რომ თვალის ჩინი და სიარულის უნარი ნორმაა; მაგრამ სამყაროსთან, რომელიც სიბრძავის და ბორბლებიანი სავარძლების გარშემოა სტრუქტურირებული, თვალხილულ და ორ ფეხზე მოსიარულე ადამიანს გაუჭირდებოდა გამკლავება - სიბნელეში ჩაძირულს; სმენისა და შეხების უნარებს მოკლებულს; ციცაბო რაფებზე ჩამოგორებულს...

როდესაც ჩვენი იდენტობებით ვცხოვრობთ, ჩვენ ან ვადასტურებთ მათ ღირსებასა და ღირებულებას, ან უარვყოფთ მათ და აქტიურად ვეძებთ სხვებს. რას ნიშნავს ეს ფემინიზმისთვის? გვათავისუფლებს იმის გაცნობიერება, რომ სხეული ჩვენთვის ციხე არ არის, რომ დიდი ისტორია არსებობს იმისა, თუ როგორ გაიგებოდა და განიცდებოდა ის სხვადასხვა გზით? მე ვფიქრობ, რომ პასუხი არის - დიახ.

ⁱ ინგლისური თარგმანი იხ. AK Ramanujan (1973: 29, 110),

ⁱⁱ Ibid :129

ⁱⁱⁱ Bindu Menon კომენტარით ჩემს პოსტზე 'The Disappearing Body and feminist Thought'
<http://kafila.org/2011/02/18/the-disappearing-body-and-feminist-thought/>

^{iv} ეს წერილი გამოჩნდა გაზეთში *The Asian Age* (დელი) 90-იანებში. დღესდღეობით, პლასტიკური ქირურგიის რეკლამები რუტინულად გვათავაზობენ როგორც მკერდის გადიდებას ქალებისთვის, ისე მკერდის შემცირებას გინეკომასტიის შემთხვევებისთვის.

^v მაღლობა სადანანდ მენონს (Sadanand Menon) ხატოვანი აღწერისთვის.

^{vi} ამ საკითხზე დიდძალი ლიტერატურა არსებობს, თუმცა მაგალითად ჰინდუიზმზე იხ. Gatwood (1985) და Humes and McDermot (2009); ქრისტიანობაზე იხ. Ruether (1994).

^{vii} მაღლობა ჩაიანიკა შაჰს (Chayanika Shah) ამ საკითხზე დისკუსიისათვის

^{viii} შემაერთებელი ქსოვილის გენეტიკური დაავადება. მარფანის სინდრომით დაავადებულები, როგორც წესი, უჩვეულოდ მაღლები არიან, გრძელი კიდურები და გრძელი, თხელი თითები აქვთ.

^{ix} ამ ისტორიის ინგლისური თარგმანისთვის იხ. Devika (2007)
